

T.C.
KONYA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**KADIRLI'NIN MAKROFORM
GELİŞİMİNİN İNCELENMESİ**

Haytam HANI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Harita Mühendisliği Anabilim Dalı

Kasım 2024
KONYA
Her Hakkı Saklıdır

TEZ KABUL VE ONAYI

Haytam HANI tarafından hazırlanan “KADİRLİ’NİN MAKROFORM GELİŞİMİNİN İNCELENMESİ ” adlı tez çalışması 04.10.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Harita Mühendisliği Anabilim Dalı’nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Prof. Dr. Hakan KARABÖRK

.....

Danışman

Prof. Dr. Hakan KARABÖRK

.....

Üye

Doç. Dr. Fazıl NACAR

.....

Üye

Doç. Dr. Sinan LEVEND

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Mevlüt Uyan
Enstitü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

DECLARATION PAGE

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

İmza

Haytam HANI

Tarih:

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KADIRLI'NIN MAKROFORM GELİŞİMİNİN İNCELENMESİ

Haytam HANI

Konya Teknik Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Harita Mühendisliği Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Hakan KARABÖRK

2.Danışman : Prof. Dr. Özer KARAKAYACI

2024, 50 Sayfa

Jüri

Prof. Dr. Hakan KARABÖRK
Doç. Dr. Sinan LEVEND
Doç. Dr. Fazıl NACAR

Kadirli kent formunun 1968'den 2023'e kadar uzanan dönemdeki değişiminin analiz etmeyi hedefleyen bu tez çalışması, ilçenin Çukurova bölgesindeki stratejik konumunun tarih boyunca kentsel ve ekonomik gelişim üzerindeki etkilerini incelemektedir. Çalışma kapsamında, Kadirli'nin mekânsal, ekonomik ve demografik yapısındaki değişime odaklanarak, tarımsal üretimi baskın bir kasaba dan hizmet odaklı bir kente dönüşüm sürecindeki değişimleri detaylı bir şekilde analiz etmek amaçlanmıştır. Harita Genel Müdürlüğü'nden temin edilen tarihi hava fotoğrafları ve MapInfo Pro yazılımı kullanılarak dönüştürülen dijital haritalar aracılığıyla ilçenin kentsel yayılımı ve arazi kullanımındaki değişimler belgelenmiştir. Bu analizler, Kadirli'nin kentsel yapısında meydana gelen değişimlerin altında yatan sosyo-ekonomik faktörleri, ekonomik gelişmeleri ve nüfus hareketlerini ayrıntılı bir şekilde ortaya koymaktadır. Geçmişte tarıma dayalı bir ekonomiyle sınırlı bir yerleşim alanına sahip olan Kadirli'nin, zamanla aldığı göçlerle yaşadığı nüfus artışı doğrultusunda üretilen yeni konut alanları ve sosyal-tekniik altyapı alanlarıyla geliştiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadirli, Kentleşme, hava fotoğrafları

ABSTRACT

MS THESIS

ANALYSIS OF KADIRLI'S MACROFORM DEVELOPMENT

Haytam HANI

**Konya Technical University
Institute of Graduate Studies
Department of Geomatics Engineering**

**Advisor: Prof. Dr. Hakan KARABÖRK
2.Advisor : Prof. DR. Özer KARAKAYACI
2024, 50 Pages**

Jury

**Prof. Dr. Hakan KARABÖRK
Doç. Dr. Sinan LEVEND
Doç. Dr. Fazıl NACAR**

The purpose of this dissertation is to discuss the changes in Kadirli's urban structure from the year 1968 to the year 2023, taking into account the historical circumstances and the urban as well as economic evolution of Kadirli over the years, the reason being its ideal location in the Çukurova region. This study, which will examine the spatial, economic and demographic transformations of Kadirli, is intended to present the evolution of the town from a rural agricultural community into a city mainly serviced by different industries. The research uses analysis of historical aerial photographs of the area produced by the General Directorate of Mapping and digital maps produced by MapInfo Pro software showing the area's urban growth and changes in land cover within the area. This text analysis provides these factors, which have resulted in changes in the urban form of Kadirli, including its social and economic factors, social and economic dynamics, and development. Results indicate that Kadirli, which was primarily a very small agrarian settlement has transformed over time, motivated by the internal influx of people who wanted housing, and construction of residential areas and socio-technical systems followed.

Keywords: Kadirli, Urbanization, Aerial Photography.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Kadirli'nin kent formunun son 60 yıllık süreçteki değişimi incelenmiştir. Tez sürecimde bana destek olan danışmanlarım Prof. Dr. Hakan KARABÖRK ve Prof. Dr. Özer KARAKAYACI'ya teşekkür ederim. Eşim Kaoutar EL MESKİ ve aileme süreç boyunca gösterdikleri destek için teşekkür ederim.

Haytam HANI
KONYA-2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	V
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ŞEKİLLER.....	viii
ÇİZELGELER.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	4
3. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	10
3.1. Kent Formu ve Biçimi.....	10
3.1.1. Kent formunun tanımı ve planlama ilişkisi.....	10
3.1.2. Kent formuna ilişkin teorik yaklaşımlar	14
3.2. Kent Formu ve Arazi Kullanım İlişkisi.....	15
3.2.1. Ulaşım kararları ve kent formunun gelişimi	16
3.2.2. İşlev alanları ve kent formunun gelişimi	18
3.2.3. Nüfus değişimi ve kent formunun gelişimi.....	19
3.2.4. Beşerî sermaye ve kent formunun gelişimi.....	20
3.3. Kent Formu ve Yayılma İlişkisi.....	22
3.4. Kent Formu ve Doğal Eşikler	23
4. ARAŞTIRMA BULGULAR VE TARTIŞMALARI.....	25
4.1. 1968 Kadirli Kent Makroformu	25
4.2. 1985 Kadirli Kent Makroformu	29
4.3. 1999 Kadirli Kent Makroformu	34
4.4. 2023 Kadirl Kent Makroformu	37
4.5. 1968-2023 Kadirli Kent Makroformu	42
5. SONUÇLAR.....	46
6. KAYNAKLAR.....	47

ŞEKİLLER

Şekil 3.1 Kent biçiminin bileşenleri (Spreiregen, 1965).....	11
Şekil 4.1 1953 Yılı Kadirli makroformu.....	26
Şekil 4.2 1968 Yılı Kadirli makroformu.....	27
Şekil 4.3 1985 Yılı Kadirli makroformu.....	30
Şekil 4.4 1965-2023 Yılları arasında kadirli kent merkezi ve köy nüfusu değişimi.....	31
Şekil 4.5 1999 Yılı Kadirli makroformu.....	35
Şekil 4.6 2023 Yılı Kadirli makroformu.....	39
Şekil 4.7 Kadirli'nin yıllık nüfusu	40
Şekil 4.8 1968-2023 Yerleşik alan sınırları	44

ÇİZELGELER

Çizelge 4.1 1965-2023 Yılları arasında kadirli'nin kent merkezi ve köy nüfus değişimi (URL 1)	31
Çizelge 4.2 1985 Yılı Kadirli'nin eğitim durumu (URL 2)	33
Çizelge 4.3 1985 Yılı Türkiye'nin eğitim durumu (URL 3)	33
Çizelge 4.4 1985 Kadirli'nin ekonomik faaliyetler URL (URL 4)	33
Çizelge 4.5 2000 Yılı Kadirli'nin eğitim durumu (URL 5)	36
Çizelge 4.6 2000 Yılı Türkiye'nin eğitim durumu (URL 6)	37
Çizelge 4.7 2000 Yılı Kadirli'nin ekonomik faaliyetler (URL 7)	37
Çizelge 4.8 2000 Yılı kent ve köy nüfusu sayısı (URL 8)	40
Çizelge 4.9 1953-2023 Yılları arasında Kadirli'nin kentsel alanları	42

1. GİRİŞ

Modern toplumların en belirgin ve etkileyici süreçlerinden biri olan kentleşme, ekonomik gelişimden sosyal dönüşümlere, çevresel etkilerden mekânsal düzenlemelere kadar geniş bir yelpazede etkilerini göstermektedir. Kentleşme süreci, kentlerin fiziksel yapısını, nüfus yoğunluğunu ve ekonomik faaliyetlerini dönüştürmenin yanı sıra, toplumsal yapıları ve yaşam biçimlerini de köklü bir şekilde değiştirmektedir. Bu süreç, yeni altyapı projeleri, konut alanlarının genişlemesi, sanayi ve ticaret merkezlerinin kurulması gibi fiziksel değişimlerle birlikte, toplumun sosyal yapısında ve günlük yaşam pratiklerinde de önemli etkiler yaratmaktadır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, kentleşme politikalarının ve dinamiklerinin etkisi, orta ölçekli kentler üzerinde belirgin şekilde hissedilmektedir (Tekeli, 1998).

Bu kentleşme süreci, kentlerin makroformu üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Makroform, bir kentin genel fiziksel yapısını, büyüklüğünü, şekil ve yerleşim düzenini ifade etmektedir. Bu kavram, kentlerin mekânsal düzenlemelerini, işlevsel alanlarını ve kentsel gelişim dinamiklerini anlamak için kritik bir öneme sahiptir. Kentlerin makroformu, kentsel alanların nasıl şekillendiğini ve bu şekillenmenin kentlerin işlevleri üzerindeki etkilerini analiz etmek için kullanılmaktadır (Batty, 2008).

Sanayileşme ve ekonomik büyümenin eşlik ettiği kentleşme süreci, kentlerin ekonomik faaliyetlerin merkezi haline gelmesine neden olur ve bu durum, kırsal alanlardan kentlere büyük göç dalgalarına yol açmaktadır. Bu göçler, kentlerin nüfus yoğunluğunu artırırken, aynı zamanda mekânsal yapısını da değiştirmektedir. Yeni oluşan yerleşim alanları, sanayi bölgeleri ve ticaret merkezleri kentlerin makroformunu şekillendirmektedir (Soja, 2000). Kentlerin makroform oluşumunda coğrafi konum, ulaşım altyapısı, ekonomik faaliyetler ve sosyo-politik dinamikler gibi çeşitli faktörler etkilidir. Örneğin, ana ulaşım yollarına olan yakınlık, ticaret ve sanayi bölgelerinin yerleşimini belirlerken, doğal engeller ve coğrafi özellikler de kentin genişlemesi üzerinde etkili olabilmektedir (Harvey, 1973).

Kadirli'nin coğrafi konumu ve ulaşım altyapısı, kentleşme sürecini hızlandırmıştır. Kadirli'nin stratejik konumu, bölgedeki ana ulaşım yollarına yakınlığı ve tarım alanlarının verimliliği, kentin ekonomik faaliyetlerinin çeşitlenmesine ve gelişmesine katkı sağlamaktadır. Kadirli'deki göç dinamikleri, Türkiye'nin kentleşme sürecinde karşılaştığı

zorlukları ve fırsatları anlamak için önemli veriler sunmaktadır.

Şekil 1.1 Kadirli ilçesi ve komşu yerleşim yerleri

Çalışmada, Kadirli'nin kentleşme süreci ve fiziki genişlemesi, hava fotoğrafları ve dijital haritalar kullanılarak kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. 1953 yılına ait hava fotoğrafları, 1968 yılındaki durumu anlamak için referans olarak kullanılmıştır. Buna ek olarak, 1985 ve 1999 yıllarına ait hava fotoğrafları da analize dahil edilmiş olup, bu veriler Harita Genel Müdürlüğü'nden temin edilmiştir. 2023 yılı itibarıyla ise Google Earth görüntülerinden yararlanılarak kentin güncel durumu değerlendirilmiştir. Tüm bu veriler, MapInfo yazılımı ile dijital haritalara dönüştürülmüş ve Kadirli'nin makroform düzeyindeki kentsel gelişimi analiz edilmiştir. Çalışmanın amacı, 1968-2023 yılları arasında Kadirli'nin mekânsal genişleme süreçlerini ve kentin makroformundaki değişiklikleri ortaya koyarak, kentin tarihsel gelişimini ve kentleşme dinamiklerini haritalar üzerinden net bir şekilde sunmaktır. Bu çalışma, kentsel gelişim ve nüfus dinamiklerinin çeşitli faktörler açısından incelendiği kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Araştırma, sosyal, fiziksel ve ekonomik olmak üzere üç temel faktör etrafında yapılandırılmıştır.

Sosyal faktörler, nüfus hareketleri ve göç gibi demografik unsurlara odaklanmıştır. Bu analizde kullanılan hava fotoğrafları, Türkiye'nin farklı dönemlerde

gerçekleştirdiği nüfus sayımlarıyla ilişkilendirilmiştir. Ancak, bazı yıllarda nüfus sayımı yapılmadığı için hava fotoğraflarının çekildiğı yıllara en yakın olan nüfus sayımı verileri referans olarak kabul edilmiştir. Örneğın, 1968 yılına ait hava fotoğrafı için 1965 nüfus sayımı, 1985 yılı hava fotoğrafı için aynı yılın nüfus sayımı, 1999 yılı hava fotoğrafı için ise 2000 yılı nüfus sayımı temel alınmıştır. Son olarak, 2023 yılına ait Google Earth görüntüleri, 2023 yılı nüfus verilerine dayandırılmıştır. Bu şekilde, nüfusun kent üzerindeki etkileri incelenmiş ve nüfus hareketlerinin zaman içindeki değışimleri analiz edilmiştir.

Fiziksel faktörler, kentin yapısal ve mekânsal gelişimine odaklanmaktadır. Bu kapsamda yollar, parklar, sağıık tesisleri, eğitim tesisleri, konutlar, arazi kullanımı, idari tesisler gibi unsurlar ayrıntılı olarak incelenmiştir. Kent içi ulaşım ağlarının zamanla nasıl genişlediğı, kentsel yeşil alanların dağılımı ve konut bölgelerinin büyüme yönleri analiz edilmiştir.

Ekonomik faktörler, kentin sanayi bölgeleri ve ticari faaliyetlerine odaklanmıştır. Sanayi bölgeleri, kent ekonomisine sağladıkları katkılar ve istihdam olanaklarıyla ekonomik gelişmenin önemli bir parçası olarak incelenmiştir. Ayrıca, ticari faaliyetlerin kentin ekonomik yapısına etkileri değeriendirilmiş ve ticaretin kent genelindeki dağılımı analiz edilmiştir. Bu bağlamda, sanayi bölgeleri ve ticaret merkezlerinin nüfusla olan etkileşimi ele alınmış, bu unsurların kentin sosyo-ekonomik yapısını nasıl şekillendirdiğı üzerine çıkarımlar yapılmıştır.

2. KAYNAK ARAŞTIRMASI

Ener (1961) yaptığı çalışmada, Adana ovalarının tarihini ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Hem tarihsel analizler hem de saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, yörenin tarihî gelişimi ele alınmıştır. Çalışma sonucunda, Adana ovalarının tarih boyunca nasıl şekillendiği, tarımın gelişmesi ve bölgenin sosyal yapısındaki değişiklikler detaylı bir şekilde ortaya konmuştur.

Halaçoğlu (1973) çalışmasında, Fırka-i Islahiye hareketinin yalnızca askeri bir harekât olmadığını, aynı zamanda göçebe toplulukların yerleşik düzene geçirilmesini hedefleyen bir iskân faaliyeti olduğunu vurgulamıştır. Bu süreçte askeri ve sivil liderlerin ortak çabaları belirleyici olmuş, iskân edilen bölgelerde kurulan kasaba ve köyler zamanla önemli merkezler haline gelmiştir. Bu iskân politikası, tarımın gelişimine katkı sağlarken, bölgenin sosyal yapısında da köklü değişikliklere yol açmıştır. Ayrıca, bu süreç Türkiye'nin dinamik ve hareketli nüfus yapısının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Göney (1976) yaptığı araştırmada, Kadirli ve çevresini "Yüksekova" olarak tanımlayarak bölgenin fiziki özelliklerine, nüfus yapısına, yerleşim düzenine ve ekonomik faaliyetlerine odaklanmıştır. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu çalışma, bölgenin ekonomik ve sosyal tarihine derinlemesine bir bakış sunmaktadır. Araştırma, Neolitik ve Kalkolitik dönemlerdeki kazı bulgularıyla birlikte, bölgenin geniş ve düz ovalarının iklim, toprak ve su koşulları açısından son derece elverişli olduğunu ortaya koymuştur. Bu avantajlı doğal koşullar, bölgenin en eski zamanlardan beri sürekli yerleşim alanı olmasına katkıda bulunmuştur. Çalışma, Adana ovalarının tarihsel, sosyal ve ekonomik yapısına önemli ışık tutmuş ve bölgenin doğal ve iklimsel özelliklerinin uzun vadeli yerleşim ve ekonomik faaliyetler üzerinde belirleyici etkiler yarattığını vurgulamıştır.

Kara (1977) çalışmasında, Kadirli ilçesine bağlı Halitağalar ve Vayvaylı köyleri ile Ceyhan ilçesindeki Kızıлтаhta köyü detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırmada, köylerdeki tarım işletmelerinin organizasyon yapısı, işgücü meseleleri, işletme çeşitleri ile demografik ve ekonomik zorlukları ele alınmıştır. Tarihsel analizler, saha çalışmaları ve istatistiksel verilerle desteklenen bu çalışmada, köylerin son çeyrek yüzyılda yaşadığı hızlı değişimler değerlendirilmiş ve gelecekteki gelişimleri hakkında öngörüler

sunulmuştur. Sonuç olarak, bu köylerin tarımsal yapılarında ve ekonomik faaliyetlerinde meydana gelen değişimlerin, bölgenin genel ekonomik ve sosyal yapısına önemli etkilerde bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca, köylerin gelecekteki gelişim potansiyelinin, tarımsal modernizasyon ve işgücü dinamiklerine bağlı olarak şekilleneceği öngörülmüştür.

Kara (1988) çalışmasında, Çukurova'daki kentleşme ve sanayileşmenin tarım arazilerine olan etkisini araştırmıştır. Tarihsel analizler, saha çalışmaları ve istatistiksel verilerle desteklenen bu araştırma, bölgenin yüksek üretim potansiyeline sahip sulamaya açılmış verimli tarım arazilerinin, hızla genişleyen kentleşme ve sanayileşme yüzünden daraldığını ortaya koymaktadır. Çalışmada, Mersin-Adana-İskenderun karayolu boyunca yoğunlaşan sanayii tesislerinin ise gelecekte ciddi çevre kirliliği sorunlarına yol açacağı öngörülmüştür.

Kara (1989) çalışmasında, Çukurova'nın tarih boyunca insan yerleşimi ve ekonomik aktiviteler için elverişli bir bölge olarak öne çıktığını belirtmiştir. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, bölgedeki çeşitli krallıklar, devletler ve beyliklerin tarihine değinilmiş, bu dönemlerde Çukurova'nın nüfus dinamikleri ve değişimleri incelenmiştir. Cumhuriyet dönemi öncesi ve sonrası nüfus artışları ve bu değişikliklerin nedenleri detaylandırılmıştır. Çalışma sonucunda, Çukurova'nın tarih boyunca stratejik öneme sahip bir yerleşim bölgesi olduğu ve nüfus artışının tarım, ticaret ve sanayi gibi ekonomik faaliyetlerle doğrudan bağlantılı olduğu ortaya konulmuştur.

Kara (1990) çalışmasında, Çukurova bölgesinin doğal karakteristiklerinin, bölge halkının gündelik ve endüstriyel faaliyetlerine nasıl etki ettiğini incelemiştir. Geçmiş dönem incelemeleri ve alan çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, verimli tarım arazileri üzerine kurulu yerleşimlerin nüfusunun hızla büyüdüğü ve bölgedeki yerleşimlerin işlevsel özelliklerine odaklanıldığı belirtilmiştir. Çalışma, 1970 yılı verilerine göre, Kadirli'nin nasıl önemli bir tarım merkezi haline geldiğini açıklamaktadır. Çalışma sonucunda, Çukurova'nın verimli tarım arazilerinin, bölgenin ekonomik ve sosyal yapısını şekillendirmede büyük rol oynadığı tespit edilmiştir.

Kara (1992) çalışmasında, Kadirli ilçesinin coğrafi özellikleri, nüfus ve ekonomik meseleleri detaylı bir şekilde ele almıştır. Tarihsel analizler, saha çalışmaları ve istatistiksel verilerle desteklenen bu çalışmada, 1940 ile 1990 yılları arasında kırsal ve

kentsel nüfus dinamikleri incelenmiş, nüfusun geçim kaynaklarıyla olan ilişkisi değerlendirilmiştir. Kadirli'nin, tarımdan ve hizmet sektöründen elde edilen gelirlerin yanı sıra sanayii yatırımlarının da teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmış ve bu alandaki gelişmelerin önemi ortaya konulmuştur. Çalışma sonucunda, Kadirli'nin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmesi için tarım, hizmet ve sanayi sektörlerinde dengeli bir gelişim sağlaması gerektiği ifade edilmiştir.

Morris (1994) çalışmasında, kentsel formların temel prensipleri ve iyi bir kent formunun nasıl olması gerektiği üzerine teorik yaklaşımlar sunmuştur. Çalışma sonucunda, estetik ve işlevsel açıdan dengeli, çevresel sürdürülebilirliği sağlayan kentsel formların, uzun vadeli kent planlaması için kritik öneme sahip olduğu vurgulanmıştır.

Karaboran (1996) çalışmasında, Osmaniye ve çevresinin zengin tarihi, bölgenin yerleşime açılma süreçleri ve aşiretlerin iskân edilmesi konularını ele almıştır. Tarihsel analizlerle desteklenen bu çalışmada, bölgenin coğrafi yapısı, iklim koşulları, toprak kalitesi ve su kaynaklarının insan yerleşimi ve nüfus konsantrasyonu üzerindeki etkileri detaylandırılmıştır. Çalışma, bölgenin tarih boyunca birçok yerleşim merkezinin çekim noktası haline gelmesini sağlayan doğal ve insan kaynaklı etmenleri vurgulamaktadır. Çalışma sonucunda, Osmaniye ve çevresinin coğrafi ve iklimsel özelliklerinin, tarih boyunca yoğun yerleşim ve nüfus artışına katkı sağladığı ifade edilmiştir.

Yurtsever (1999) çalışmasında, Kadirli'nin kuruluşu ve zaman içindeki gelişimi üzerine odaklanmıştır. Tarihsel belgeler ve istatistiksel verilerle desteklenen bu çalışmada, Osmanlı dönemine ait tahrir defterleri kullanılarak, 16. yüzyıla özgü nüfus ve ekonomik veriler detaylandırılarak sunulmuştur.

Koday (1999) çalışmasında, Kadirli ilçesindeki Akarca Yaylası'nın gelişimi detaylı bir şekilde incelemiştir.

Vayisoğlu (2000) çalışmasında, Kadirli'nin tarihi yapısına dair ayrıntılı bilgiler sunmuştur. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu çalışmada, kentin sosyal ve kültürel açıdan tanıtımı yapılmış ve kırsal yerleşimlerle ilgili genel bilgiler verilmiştir. Çalışmada, Kadirli'nin sosyal ve kültürel yapısı ile kırsal yerleşimlerinin gelişimi detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Üçeçam (2002) çalışmasında, Kadirli'nin kuruluşu, gelişmesi ve kentsel fonksiyonları incelemiştir. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu çalışmada, nüfusun artmasıyla birlikte kentsel fonksiyonlarda yaşanan gelişmeler ele

alınmış, hizmet sektörünün ağırlıkta olduğu kentte sanayi yatırımlarının artması gerektiği vurgulanmıştır.

Yenice (2005) çalışmasında, Konya kent formunun planlama sürecindeki gelişimi ele almıştır. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, Konya'nın kentsel yapısının planlama süreçlerindeki evrimi ve bu süreçteki temel etkileyici faktörler incelenmiştir.

Yazgı (2006) çalışmasında, İstanbul'un mekânsal yapısı ve kent formu detaylı olarak incelemiştir. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, İstanbul'un kentsel yapısının tarihsel gelişimi ve mekânsal düzenlemeleri analiz edilmiştir.

Aktuğlu (2006) çalışmasında, kent biçimi ve ulaşım etkileşimine ilişkin tarihsel ve güncel yaklaşımları İstanbul örneği üzerinden incelemiştir. Bu çalışmada, kuramsal ve tarihsel olmak üzere iki farklı yöntemle ele alınmıştır. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, kent biçiminin özellikle ulaşım sistemine bağlı olarak gelecekte alacağı biçimler tartışılmıştır. İstanbul örneğinde planlama eylemine veri oluşturmak amacıyla, kentin ve çevresinin ulaşım sistemindeki gelişmelere bağlı olarak tarihsel süreç içinde nasıl etkilendiği incelenmiştir. Ayrıca, seçilen dünya kentlerinin kent biçimlerinden çıkarımlar yapılarak İstanbul için gelecek senaryosu kurgulanmıştır. Araştırma, İstanbul'da kırsal bölgelerden alınan göç ile son elli yılda hızlı bir nüfus artışı yaşandığını ve kentin çeperinde plansız ve yasadışı alanların eklemelenmesi sürecinde kent makroformunun büyüüp yayıldığını ortaya koymuştur.

Banister ve Marshall (2007) çalışmalarında, arazi kullanım ve ulaşım konularını alternatif perspektiflerle ele almışlardır. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, bu etkenlerin arazi kullanım ve ulaşım arasındaki etkileşimi nasıl şekillendirdiği tartışılmıştır.

Üçeçam (2008) çalışmasında, Kadirli ilçesinin beşerî ve ekonomik coğrafyası ele almıştır. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, Kadirli'nin nüfus dinamikleri ve ekonomik gelişimi incelenmiş, tarımsal faaliyetlerin ekonomideki önemi vurgulanmıştır.

Atmaca (2009) çalışmasında, demiryolu ulaşımının kentsel gelişim üzerindeki etkilerini Isparta kenti örneğinde incelemiştir. Bu araştırmada hem analitik hem de algısal yöntemler kullanılmıştır. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu

çalışmada, demiryolu ulaşımının Isparta kentinin mekânsal, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısında yarattığı değişiklikler ele alınmıştır. Analitik yöntemle, yerleşmelerin tarihi süreç içinde demiryoluna bağlı olarak yer seçimi ve kentsel işlevlerin şekillenışı incelenmiştir. Çalışma sonucunda, demiryolu ulaşımının Isparta kenti üzerinde sadece mekânsal değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyo-kültürel boyutlarda da önemli değişimlere yol açtığı belirlenmiştir.

Üçeçam ve Karagel (2010) çalışmasında, Kadirli ilçesinin kır nüfusunun dağılışında etkili olan faktörler ve bu faktörlerin zaman içindeki değişimini incelemiştir. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, nüfus dağılışındaki değişimler ele alınmıştır.

Akın (2011) çalışmasında, İstanbul'un yeni büyüme dinamikleri ve bu dinamiklerin kent makroformu üzerindeki etkilerini incelemiştir. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, İstanbul'un hızlı büyüme sürecinde karşılaşılan zorluklar ve bu zorlukların üstesinden gelmek için geliştirilen stratejiler ele alınmıştır.

Bekaroğlu (2012) çalışmasında, İstanbul Boğazı'ndaki ulaşım projelerinin kent makroformu üzerindeki etkilerini sosyo-teknolojik bir perspektifle incelemiştir. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, Boğaz'da yapılan ulaşım projelerinin kent yapısını nasıl etkilediği ve bu projelerin kentsel gelişime olan katkıları analiz edilmiştir.

Başkan (2014) çalışmasında, ulaşım sistemlerinin kent makroformunun dönüşümündeki rolünü Pendik örneği üzerinden incelemiştir. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, Pendik'in kentsel gelişimi ve ulaşım projelerinin bu süreçteki etkileri detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Adıgüzel (2014) çalışmasında, Adana'nın gelişimi ve bu gelişimin ulaşım ile etkileşimini incelemiştir. Araştırma, Adana'nın hangi yöne doğru gelişeceğini ve özellikle ulaşım sistemine bağlı olarak nasıl bir şekil alacağını tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, tarihsel süreçte kentin ve çevresinin ulaşım sistemlerindeki teknolojik gelişmelerden nasıl etkilendiği ele alınmıştır. Yapılan analizler ve değerlendirmeler, kentsel ulaşımın kentteki farklı arazi kullanım türleri arasındaki etkileşimin bir sonucu olduğunu ortaya koymuştur.

Tekkanat ve Türkmen (2018) çalışmasında, tarih boyunca kent formlarının nasıl

şekillendiğini ve bu süreçteki temel faktörleri incelemiştir. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, kent formunun tarihsel evrimi ve bu evrimde etkili olan sosyal, ekonomik ve çevresel faktörler ele alınmıştır.

Naryaprağı (2019) çalışmasında, kent içi ulaşımın kent makroformu üzerindeki etkilerini Isparta örneği üzerinden incelemiştir. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, Isparta'nın kentsel yapısının ulaşım sistemleriyle nasıl şekillendiği ve bu etkileşimin kentsel mekânların düzenlenmesine nasıl katkıda bulunduğu ele alınmıştır.

Özalp (2020) çalışmasında, kent makroformlarının dönemsel dinamikler ve doğal afetler gibi etkenler doğrultusunda nasıl şekillendiğini incelemiştir. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, Düzce kentinin tarihsel gelişimi ve 1999 depremleri sonrası kent makroformunda meydana gelen değişimler analiz edilmiştir.

Özalp (2021) çalışmasında, İstanbul'da yapılan önemli ulaşım projelerinin kentsel makroform üzerindeki etkilerini ve bu projelerin gelecekte yaratacağı olası mekânsal değişimleri incelemiştir.

Çiçekliyurt (2023) çalışmasında, küreselleşme ve küresel krizlerin Türkiye'ye etkileri bağlamında Antalya kentinin makroformu üzerindeki biçimsel etkilerini incelemiştir. Tarihsel analizler ve saha çalışmalarıyla desteklenen bu araştırmada, özellikle COVID-19 pandemisi ve Rusya-Ukrayna savaşı gibi krizlerin, Antalya'ya göç ve ikamet artışı üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

3. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu tez çalışması, Kadirli kentinin 1965'ten 2023'e kadar olan makroformunu ve kentsel fonksiyonlarını kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, tarihsel belgeler, haritalar, istatistiksel veriler ve saha çalışmaları gibi çeşitli kaynaklardan elde edilen verilerle desteklenmektedir. Harita Genel Müdürlüğü'nden alınan hava fotoğrafları ve MapInfo Pro yazılımıyla dönüştürülen dijital haritalar kullanılarak, ilçenin mekânsal yapısındaki değişimler analiz edilmiştir. Bu analizler, Kadirli'nin kentsel gelişim sürecini ekonomik, fiziksel ve sosyal üç temel faktör üzerinden inceleyerek kentin biçimini, makroformunu ve gelişimini incelemektedir.

3.1. Kent Formu ve Biçimi

Kent formu, bir kentin genel fiziksel yapısını, düzenini ve yerleşim desenini tanımlayan bir kavramdır. Bu kavram, kentteki binaların, yolların, parkların ve diğer yapıların nasıl konumlandığını ve birbiriyle nasıl etkileştiğini içermektedir. Kent formu; nüfus yoğunluğu, arazi kullanımı, ulaşım altyapısı, kamu alanları ve doğal çevre gibi unsurlarla şekillenmektedir (Lynch, 1960). Kent formu, kentlerin işlevselliğini, estetiğini ve yaşanabilirliğini etkileyen önemli bir faktördür. Tarih boyunca kent formu, bireylerin yaşam tarzları ve tüketim alışkanlıklarındaki değişimlere bağlı olarak şekillenmiştir (Warner, 2006).

Kent biçimi, kentin estetik özelliklerini ve genel görünümünü tanımlayan; mimari tarz, yapıların boyutları ve şekilleri ile sokak ve açık alanların düzenini içeren bir kavramdır. Kentin kimliğini oluşturan ve onu diğer kentlerden ayıran bu görsel ve yapısal özellikler, tarihsel süreçler, kültürel etkiler, sosyal dinamikler ve çevresel faktörler tarafından şekillendirilmektedir (Hall, 1988).

Özetle, kent formu bir kentin fiziksel düzenini ve yapısını tanımlarken, kent biçimi bu düzenin estetik ve görsel karakterini ifade etmektedir. Her iki kavram da kentsel planlama ve tasarımda önemli rol oynamakta ve bir kentin işlevselliğini, estetiğini ve yaşanabilirliğini belirlemektedir.

3.1.1. Kent formunun tanımı ve planlama ilişkisi

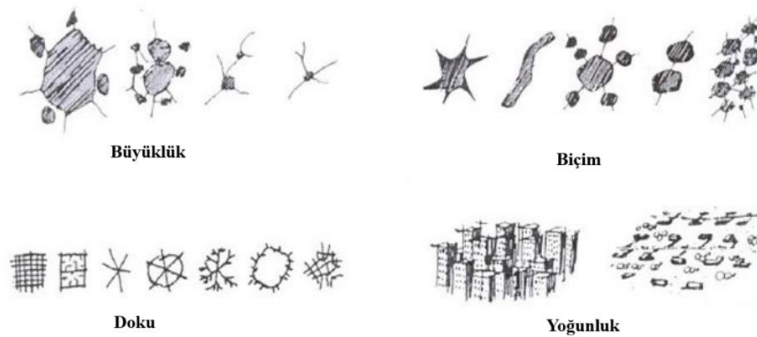
Aktuğlu Aktan (2006), kent biçimini kültürel, fiziksel ve işlevsel unsurların etkileşimiyle oluşan çok yönlü bir yapı olarak tanımlamaktadır. Kentin yalnızca

fiziksel değil, aynı zamanda kültürel ve işlevsel bileşenlerin de etkisiyle şekillendiğini vurgulamaktadır. (Aktan, 2006).

Bir kent, öncelikle nüfusu ve fiziksel alanı, yani "büyüklüğü" ile tanımlanmaktadır. Bu büyüklük, kent planındaki fiziksel dış sınırlarla belirlenir ve kentin "biçimi" ile yakından ilişkilidir. Kentin geometrik yapısını oluşturan büyüklük ve biçim, aynı zamanda kentin "dokusu" ile sınırlıdır. Büyüklük, biçim ve doku, alanın insanlar ve yapılar tarafından kullanım "yoğunluğuna" göre değişiklik göstermektedir (Şekil 3.1). İnsanlar ve yapıların kullanım yoğunluğu, kentin hem iç hem de dış yapısının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Spreiregen, 1965).

Kent formu, kentin fiziksel yapısı ve düzenini ifade eder ve bu yapı, planlama süreciyle yakından ilişkilidir. Planlama, kentin nasıl gelişeceğini, hangi bölgelerde hangi tür yapıların ve fonksiyonların yer alacağını belirlemektedir. Kent formu, bu planlama kararlarına bağlı olarak şekillenir ve gelişmektedir. Örneğin, bir kentin merkezi iş alanı, konut alanları, yeşil alanları ve sanayi bölgeleri gibi arazi kullanım kararları planlarla belirlenmektedir. Bu süreçte dikkate alınan faktörler arasında nüfus yoğunluğu, ulaşım altyapısı, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal ihtiyaçlar bulunmaktadır.

Kent formu, ayrıca estetik, fonksiyonellik ve sürdürülebilirlik gibi kriterlere göre de şekillenmektedir. Planlama sürecinde, kentin hem mevcut durumunu hem de gelecekteki ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, kent formunun belirlenmesine yönelik stratejiler geliştirilmektedir. Böylece, kent formu ve planlama birbirini etkileyen ve tamamlayan unsurlar olarak kentin gelişimini yönlendirmektedir.

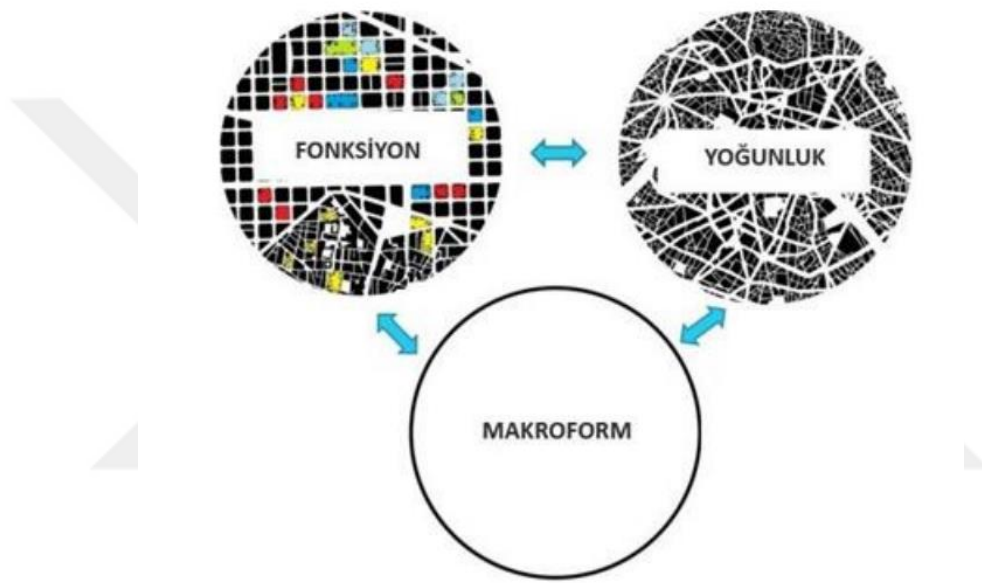

Şekil 3.1 Kent biçiminin bileşenleri (Spreiregen, 1965)

Kent formunun değerlendirilmesinde dikkate alınması gereken temel unsurlar,

kentin farklı işlevsel alanları ve bu alanların yerleşim düzenidir. Bu unsurlar arasında konut, sanayi, yeşil alanlar ve sosyal donatı alanları gibi fonksiyonel bölümler yer almaktadır. Ayrıca, kentin genel yoğunluk seviyeleri ile makroformu (kentin genel şekli ve yayılma biçimi) ve bu faktörler arasındaki ilişkiler de önemli değerlendirme kriterleridir. Bu unsurlar, kentin fiziksel yapısının yanı sıra sosyal dinamikleri ve çevresel sürdürülebilirliğini belirlemede kritik bir rol oynamaktadır.

(Şekil 3.2 ve Lynch ,1954).

Şekil 3.2 Kent formunun temel unsurları (Lynch, 1954)

İyi bir kent formunun temel kriterleri ve ek kriterleri şu şekilde belirtilmektedir: canlılık, duyu, uyum, erişim, denetim ve ek özellikler olarak verimlilik ve adalet (Lynch, 1981) . Lynch (1981)'e göre, kent sakinlerinin genel ihtiyaçlarını karşılayabildiği ve aktivitelerini güvenle gerçekleştirebildiği bir kent, "canlı" olarak nitelendirmektedir. İyi organize edilmiş ve sakinleri tarafından kolayca algılanabilir bir kent, "duyumsanabilir" bir kent olarak tanımlanmaktadır. Sağlıklı yapılar ve kamusal alanlar arasında etkili bir iletişim ağı bulunan kentler ise "uyumlu" veya "sağlıklı" kentler olarak bilinmektedir. Tüm yaş gruplarının kamusal alanlara, aktivite merkezlerine ve gerekli bilgilere kolayca ulaşabilmesi, bu kentlerin "erişilebilir" olduğunun bir göstergesidir. Böyle kentler, canlı ve algılanabilir olma hedeflerine, maliyetleri en aza indirerek ve fonksiyonlarını en verimli şekilde

dağıtarak ulaşabilmektedir (Lynch ,1981).

Planlama, Chadwick (1977) tarafından "ileriye görme eylemi" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, planlamanın kökenlerini insanlık tarihi kadar eskiye götürmeyi mümkün kılmaktadır. Ancak planlamayı kehanetten ayıran temel özellik, bu ileriye görme eyleminin bilimsel bilgiyle temellendirilmesidir. Bu bağlamda, planlamanın bir aydınlanma ürünü olduğu rahatlıkla söylenebilmektedir. Planlama, öngörüyü bilimsel yöntemlerle destekleyerek, geleceğe yönelik stratejik ve sistematik kararlar alınmasını sağlamaktadır (Tekeli, 2001).

Planlama, gelecekteki belirli hedeflere ulaşmak için sistematik eylem programları oluşturma süreci olarak tanımlanabilmektedir. Bu kavram, çeşitli sözlüklerde benzer biçimde açıklanmaktadır. Webster's Dictionary, 'planlama' terimini "önceden düzenlemek" veya "sosyal ya da ekonomik bir birim için hedefler ve politikalar belirlemek" olarak tanımlamaktadır. 'Plan' ise, "bir amaca ulaşmak için geliştirilen yöntem" veya "eylem programlarının ayrıntılı formülasyonu" olarak açıklanmaktadır. Bu tanımlar, planlamanın, geleceği öngörerek ve organize bir şekilde hareket etmeyi içeren kapsamlı bir süreç olduğunu vurgulamaktadır (Gölcük ,2010).

Kent formu ile planlama arasındaki ilişki, kentsel alanların fiziksel yapısının belirlenmesi ve yönetimi sürecinde hayati bir öneme sahiptir. Kent formu, kentin genel fiziksel düzeni, yapıların yerleşimi, yolların ve ulaşım ağlarının konumu gibi unsurları ifade etmektedir. Planlama ise, bu unsurların nasıl organize edileceğini, kentin gelecekte nasıl gelişeceğini ve hangi bölgelerde hangi tür yapıların ve fonksiyonların yer alacağını belirleyen bir süreçtir (Hasol, 1998).

Fiziksel düzen ve mekânsal yapı, kent formu ile planlama arasındaki ilişkiyi net bir şekilde ortaya koymaktadır. Kent formu, binaların yerleşim düzeni, yol ağları ve açık alanlar gibi fiziksel öğeleri içermektedir. Planlama ise, bu öğelerin en uygun şekilde düzenlenmesini sağlamaktadır. Örneğin, bir kentin merkezi iş alanlarının, konut bölgelerinin ve yeşil alanların dağılımı, planlama süreçleri ile belirlenmektedir. Bu düzenlemeler, kentin işlevselliğini ve estetiğini artırmaktadır, ayrıca sürdürülebilir bir kentsel gelişimi desteklemektedir. Dolayısıyla, fiziksel düzen ve mekânsal yapı her zaman kent formunun ve planlamanın temel bileşenleri olmaktadır.

Fonksiyonel Alanların Düzenlenmesi: Kentler, çeşitli işlevsel alanlardan (konut, ticaret, sanayi, rekreasyon) oluşur. Planlama, bu işlevsel alanların kent formu içinde nasıl yer alacağını ve birbirleriyle nasıl etkileşime gireceğini belirlemektedir.

Bu, kentin işlevsel verimliliğini ve yaşanabilirliğini artırmaktadır.

Ulaşım ve Erişilebilirlik: Ulaşım ağları ve sistemleri, kent formunun önemli bileşenlerindendir. Planlama, ulaşım sistemlerinin etkili ve sürdürülebilir olmasını sağlamak için yolların, toplu taşıma ağlarının ve yaya yollarının en uygun şekilde düzenlenmesini içermektedir. Bu, kentin farklı bölgeleri arasındaki erişimi ve hareketliliği artırmaktadır.

Yoğunluk ve Büyüklük: Kentin büyüklüğü ve nüfus yoğunluğu, kentsel formun şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Planlama, belirli bölgelerde yoğunluğu artırarak veya azaltarak kentin genel formunu yönetmektedir. Bu, altyapı kullanımını optimize eder ve kentin sürdürülebilir büyümesini sağlamaktadır.

Çevresel Sürdürülebilirlik: Planlama, kentin çevreye en az seviyede etki etmesini hedeflenmektedir. Bu, yeşil alanların korunması, enerji verimli yapılar inşa edilmesi ve sürdürülebilir ulaşım çözümleri geliştirilmesi gibi stratejilerle sağlanmaktadır. Böylece kent formu, çevresel sürdürülebilirlik ilkelerine uygun olarak şekillendirilmektedir.

3.1.2. Kent formuna ilişkin teorik yaklaşımlar

Kent formuna ilişkin teorik yaklaşımlar, kentlerin fiziksel ve mekânsal yapılarının nasıl şekillendiğini, bu şekillerin kentsel yaşamı nasıl etkilediğini ve planlama süreçlerinin bu formları nasıl yönlendirdiğini anlamaya çalışan çeşitli teorileri ve perspektifleri içermektedir. Bu yaklaşımlar, kentlerin tasarımı, kullanımı ve işlevselliği üzerine farklı bakış açıları sunmaktadır. Temel teorik yaklaşımlar:

Fonksiyonel Bölgeleme Teorisi: Fonksiyonel bölgeleme teorisi, kentlerin belirli işlevlere göre bölgelere ayrılmasını savunmaktadır. Konut, ticaret, sanayi ve rekreasyon gibi farklı işlevsel alanlar belirlemekte ve her bir alan kendi içinde düzenlenmektedir. Bu teori, kentlerin daha düzenli ve verimli kullanılmasını hedeflemektedir (Harris ve Ullman, 1945).

Merkezi Yer Kuramı: Walter Christaller tarafından geliştirilen merkezi yer kuramı, kentlerin ve yerleşim yerlerinin ticari ve hizmet merkezlerinin etrafında nasıl organize olduğunu açıklamaktadır. Bu teoriye göre, merkezi yerler daha büyük ve karmaşık hizmetler sunmaktadır, çevresindeki daha küçük yerleşimler ise daha az karmaşık hizmetler sunmaktadır (Christaller, 1933).

Kent Ekolojisi: Kent ekolojisi yaklaşımı, kentlerin doğal ekosistemler gibi

işlediğini ve kent içindeki farklı bölgelerin ekolojik nişler gibi belirli işlevler üstlendiğini öne sürmektedir. Bu yaklaşım, insan-çevre etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin kentsel form üzerindeki etkilerini incelemektedir (McDonnell ve Pickett, 1990).

Yeni Kentselcilik: Yeni kentselcilik, insan ölçeğinde, yaya dostu ve karma kullanımlı mahallelerin geliştirilmesini savunan bir harekettir. Bu yaklaşım, geleneksel kent formlarını ve topluluk odaklı tasarımı vurgulamaktadır. Yüksek yoğunluklu, karma kullanımlı ve sürdürülebilir kentsel gelişimi teşvik etmektedir (Duany, Plater-Zyberk ve Speck, 2000).

Akıllı Büyüme: Akıllı büyüme, kentsel yayılmayı önlemek, toplu taşımayı teşvik etmek ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için geliştirilen bir yaklaşımdır. Bu teori, kaynakların etkin kullanımını ve çevresel korumayı hedeflemektedir (Downs, 2005).

Morfolojik Yaklaşım: Bu yaklaşım, kent formunu fiziksel bileşenler üzerinden analiz etmektedir. Binaların, yolların, meydanların ve diğer fiziksel unsurların dağılımı ve düzeni incelenmektedir. Morfolojik yaklaşım, kentsel morfolojinin tarihsel gelişimini ve kentlerin biçimsel özelliklerini anlamaya çalışmaktadır (Conzen, 1960).

Kültürel Peyzaj Teorisi: Kültürel peyzaj teorisi, kentsel alanların tarihsel, kültürel ve sosyal bağlamlar içinde nasıl şekillendiğini incelemektedir. Bu teori, kent formunun yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal süreçlerin bir ürünü olduğunu vurgulamaktadır (Sauer, 1925).

Bu teorik yaklaşımlar, kent formunun nasıl şekillendiğini ve kentsel planlama süreçlerinde hangi prensiplerin göz önünde bulundurulması gerektiğini anlamak açısından kritik öneme sahiptir. Her bir yaklaşım, kentlerin daha yaşanabilir, sürdürülebilir ve verimli olmasını sağlamak amacıyla farklı stratejiler önermektedir. Bu yaklaşımlar, kentlerin gelecekteki gelişimini yönlendirmek ve mevcut kentsel sorunları çözmek için kullanılmaktadır.

3.2. Kent Formu ve Arazi Kullanım İlişkisi

Kent formu ve arazi kullanımı arasındaki ilişki, kentsel alanların düzenlenmesi ve gelişimi açısından hayati öneme sahiptir. Bu ilişki, kentlerin fiziksel yapısının yanı sıra sosyal, ekonomik ve çevresel dinamiklerini de etkiler. İşte bu ilişkinin bazı önemli

bileşenleri:

Fonksiyonel Dağılım ve Uyum: Kentlerin işlevsel olarak bölgelere ayrılması, farklı işlevlerin (konut, ticaret, sanayi, rekreasyon) belirli bölgelerde yoğunlaşmasını sağlamaktadır. Bu düzenleme, kentteki faaliyetlerin düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesine yardımcı olmaktadır. Arazi kullanımının kent formuna uyumlu olması, kentsel alanların işlevselliğini artırmaktadır. Örneğin, ticaret bölgelerinin konut alanlarına yakın olması, günlük yaşamı kolaylaştırır ve kent içinde ulaşım ihtiyaçlarını azaltmaktadır.

Ulaşım ve Erişilebilirlik: Kent formu, ulaşım ağlarının düzenlenmesini doğrudan etkilemektedir. İyi planlanmış bir kent formu, ulaşımın verimli ve erişilebilir olmasını sağlamaktadır. Arazi kullanımı ile ulaşım ağları arasındaki ilişki, kentin farklı bölgeleri arasındaki erişimi belirlemektedir. Bu, ekonomik ve sosyal faaliyetlerin sürdürülebilirliği için önemlidir. Kolay erişilebilir ulaşım ağları, kent sakinlerinin hareketliliğini artırır ve kent içindeki ekonomik etkileşimleri desteklemektedir.

Yoğunluk ve Büyüklük: Kent formu, nüfus ve yapı yoğunluğunu belirlemektedir. Yüksek yoğunluklu alanlar, daha verimli kamu hizmetleri ve altyapı sağlamaktadır. Öte yandan, kentsel alanların büyüklüğü ve yayılması, arazi kullanım kararlarını etkilemektedir. Yayılmacı büyüme, altyapı maliyetlerini artırabilir ve çevresel etkileri olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle, dengeli bir büyüklük ve yoğunluk planlaması, sürdürülebilir kentsel gelişim için kritiktir.

Çevresel Sürdürülebilirlik: Kent formu, yeşil alanların ve ekolojik koridorların dağılımını belirlemekte, bu da kentsel çevrenin sürdürülebilirliği için kritik öneme sahiptir. Yeşil alanlar, kent içindeki doğal yaşamı destekler ve sakinlere rekreasyon alanları sağlamaktadır. Ayrıca, sanayi ve ticaret alanlarının yerleşimi, kirlilik ve gürültü kontrolünü etkilemektedir. Bu faktörler, kent sakinlerinin yaşam kalitesi üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Dolayısıyla, çevresel sürdürülebilirliği sağlamak için dikkatli planlama gereklidir.

Bu bileşenler, kent formu ve arazi kullanımı arasındaki ilişkiyi anlamak ve bu ilişkinin kentlerin düzenlenmesi ve gelişimi üzerindeki etkilerini değerlendirmek açısından önemlidir. Etkili planlama ve düzenleme, kentlerin daha yaşanabilir, verimli ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır.

3.2.1. Ulaşım kararları ve kent formunun gelişimi

Ulaşım kararları, kent formunun gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kararlar, kentlerin fiziksel yapısını, sosyal dinamiklerini, ekonomik faaliyetlerini ve çevresel sürdürülebilirliğini doğrudan etkilemektedir. İşte ulaşım kararlarının kent formunun gelişimine olan etkilerini açıklayan bazı temel noktalar:

Ulaşım Ağlarının Düzenlenmesi ve Kent Formu: Ulaşım ağlarının düzenlenmesi, kentlerin mekânsal organizasyonunu şekillendirmektedir. Ana arterler, otoyollar, demiryolu hatları ve toplu taşıma sistemleri gibi ulaşım altyapıları, kent içindeki hareketliliği belirler ve bu da kentsel gelişimin yönünü tayin etmektedir. İyi planlanmış ulaşım ağları, kent merkezlerinin yoğunlaşmasını ve çevre bölgelerin daha dengeli gelişmesini sağlamaktadır.

Toplu Taşıma Sistemleri ve Sürdürülebilirlik: Toplu taşıma sistemlerinin etkin bir şekilde planlanması, kentsel sürdürülebilirlik açısından kritik öneme sahiptir. Toplu taşıma, kent içi trafiği azaltarak karbon emisyonlarını düşürür ve enerji verimliliğini artırmaktadır. Aynı zamanda, toplu taşıma sistemleri etrafında gelişen alanlar, daha yoğun ve karma kullanımlı yapılar ile kentsel formun daha sürdürülebilir olmasına olanak tanmaktadır (Gehl, J., 2010).

Arazi Kullanımı ve Ulaşım Kararlarının Etkileşimi: Arazi kullanımı ile ulaşım kararları arasındaki sıkı ilişki, kentsel formun nasıl şekilleneceğini belirlemektedir. Ulaşım altyapısının planlanması, belirli bölgelerin ticaret, konut veya sanayi alanı olarak gelişmesini etkilemektedir. Ulaşım kolaylığı, belirli bölgelerin cazibesini artırır ve bu bölgelerdeki arazi değerlerini yükseltmektedir. Örnek olarak Tokyo'da, tren hatları ve istasyonları etrafında gelişen alanlar (örneğin Shibuya ve Shinjuku), yüksek yoğunluklu ticaret ve konut bölgeleri olarak dikkat çekmektedir. Bu bölgelerdeki arazi kullanımı, ulaşım ağlarının etkisiyle şekillenmiştir (Sorensen, A., 2002).

Erişilebilirlik ve Sosyal Eşitlik: Ulaşım ağlarının planlanması, sosyal eşitlik açısından da önemlidir. Ulaşım ağlarının dengeli dağılımı, tüm kent sakinlerinin iş, eğitim, sağlık hizmetleri gibi temel hizmetlere erişimini sağlamaktadır. Bu, sosyal eşitliğin sağlanması ve kent sakinlerinin yaşam kalitesinin artırılması açısından kritik bir faktördür (Rabinovitch, J., 1996).

Ulaşım kararları, kent formunun gelişiminde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ulaşım ağlarının ve toplu taşıma sistemlerinin planlanması, kentsel alanların düzenlenmesi ve gelişimi üzerinde doğrudan etkilere sahiptir. İyi planlanmış ulaşım

kararları, kentlerin daha düzenli, sürdürülebilir ve yaşanabilir olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, ulaşım planlaması ve arazi kullanımı arasındaki ilişkiyi anlamak, kentsel gelişim stratejilerinin başarısı için kritik öneme sahiptir.

3.2.2. İşlev alanları ve kent formunun gelişimi

Kent formunun gelişimi, farklı işlev alanlarının düzenlenmesi ve bu alanların kent içindeki dağılımı ile yakından ilişkilidir. İşlev alanları, kentsel mekânda belirli faaliyetlerin gerçekleştirildiği bölgeleri ifade eder ve konut, ticaret, sanayi, rekreasyon gibi çeşitli kullanımları kapsamaktadır. İşlev alanlarının kent formu üzerindeki etkilerini anlamak, kentlerin planlanması ve yönetilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Konut alanları, kentlerin en temel işlev alanlarından biridir ve genellikle geniş bir yer kaplamaktadır. Konut alanlarının yerleşim düzeni ve yoğunluğu, kent formunu belirleyen önemli faktörlerden biridir. Yüksek yoğunluklu konut alanları, daha kompakt ve yürünebilir kentlerin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Öte yandan, düşük yoğunluklu konut alanları, yayılmacı bir kent formuna yol açabilir ve bu da altyapı maliyetlerini artırabilmektedir (Gehl, 2010).

Ticaret alanları, kentlerin ekonomik merkezlerini oluşturur ve genellikle merkezi iş alanları (CBD) olarak adlandırılmaktadır. Bu alanlar, genellikle ulaşım ağlarının kesişim noktalarında bulunur ve yüksek yoğunluklu yapılaşma ile karakterizedir. Ticaret alanlarının yerleşimi, kent formunun dikey ve yatay gelişimini etkilemektedir. Ticaret alanlarının stratejik olarak yerleştirilmesi, kent içi ekonominin canlanmasına ve iş olanaklarının artmasına yardımcı olmaktadır (Birch ve Wachter, 2011).

Sanayi alanları, genellikle kentlerin dış bölgelerinde yer alır ve geniş arazilere ihtiyaç duymaktadır. Sanayi bölgelerinin yerleşimi, çevresel faktörler ve ulaşım ağları ile yakından ilişkilidir. Bu alanlar, kent içindeki işlevsel dağılımı ve mekânsal düzeni etkilemektedir. Sanayi alanlarının doğru planlanması, kentsel çevre üzerindeki olumsuz etkileri minimize eder ve kentsel sürdürülebilirliğe katkıda bulunmaktadır (Oswalt ve Rieniets, 2006).

Rekreasyon alanları, yeşil alanlar, parklar ve spor tesisleri gibi unsurları içerir ve kent sakinlerine dinlenme, spor yapma ve sosyal etkinliklere katılma imkânı sağlamaktadır. Bu alanlar, kentsel yaşam kalitesini artırır ve çevresel

sürdürülebilirliği desteklemektedir. Rekreatyon alanlarının dengeli dağılımı, kent formunun daha yaşanabilir ve sağlıklı olmasına katkı sağlamaktadır (UN-Habitat, 2014).

İşlev alanları ve kent formunun gelişimi arasındaki ilişki, kentlerin düzenlenmesi ve sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Konut, ticaret, sanayi ve rekreatyon alanlarının planlanması, kentsel alanların nasıl şekillendiğini ve geliştiğini belirlemektedir. Bu işlev alanlarının dengeli ve stratejik bir şekilde düzenlenmesi, kentlerin daha verimli, yaşanabilir ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, kentsel planlamada işlev alanlarının dikkatli bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

3.2.3. Nüfus değişimi ve kent formunun gelişimi

Nüfus değişimi, kent formunun gelişimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Nüfus artışı veya azalışı, kentlerin fiziksel yapısını, mekânsal düzenini ve işlevsel alanlarını doğrudan etkilemektedir. Bu dinamik, kentsel planlama ve yönetim stratejilerinin temel unsurlarından biridir.

Nüfus artışı, kentlerin genişlemesine ve yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Artan nüfus, konut ihtiyacını artırır ve bu da yeni yerleşim alanlarının oluşturulmasını gerektirmektedir. Yüksek nüfus yoğunluğu, kent merkezlerinin daha dikey ve yoğun yapılaşmasını teşvik etmektedir. Bu durum, kent merkezlerinde daha karma kullanımlı alanların oluşmasına ve ulaşım ağlarının genişletilmesine yol açmaktadır. Nüfus artışı ayrıca, altyapı ve kamu hizmetleri üzerinde baskı oluşturmaktadır. Su, enerji, ulaşım ve atık yönetimi gibi temel hizmetlerin kapasitesi artırılmak zorundadır. Bu da kentsel formun yeniden düzenlenmesi ve genişletilmesini gerektirmektedir. Nüfus artışı, kentlerin dış çeperlerinde yeni yerleşim alanlarının geliştirilmesine ve bu alanların kent merkezleri ile entegrasyonunun sağlanmasına yol açmaktadır (Dempsey ve Bramley, 2012).

Öte yandan, nüfus azalışı kent formu üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Azalan nüfus, bazı kentsel alanların boşalmasına ve binaların terk edilmesine neden olabilmektedir. Bu durum, kent içindeki bazı bölgelerin yeniden işlevlendirilmesini veya dönüştürülmesini gerektirmektedir. Nüfus azalışı, ayrıca, bazı altyapı ve kamu hizmetlerinin kapasitelerinin düşürülmesini veya yeniden yapılandırılmasını zorunlu kılabilir. Nüfus azalışı, kent içindeki yoğunluğun azalmasına ve bazı

bölgelerin daha az çekici hale gelmesine neden olabilmektedir. Bu durum, kentsel yenileme projeleri ve yeniden canlandırma stratejileri ile ele alınabilmektedir. Boşalan alanların yeşil alanlara veya rekreasyon alanlarına dönüştürülmesi, kentin çevresel sürdürülebilirliğine katkıda bulunabilmektedir (Oswalt ve Rieniets, 2006).

Demografik değişimler de kent formunun gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Nüfus değişimi sadece sayısal artış veya azalış olarak değil, aynı zamanda demografik yapıdaki değişimlerle de ilgilidir. Yaş dağılımı, hane halkı büyüklüğü, gelir düzeyleri ve göç hareketleri gibi demografik faktörler, kent formunun nasıl gelişeceğini belirlemektedir. Örneğin, yaşlanan nüfus, daha erişilebilir ve yaya dostu kentsel alanların geliştirilmesini gerektirebilmektedir. Genç nüfusun yoğun olduğu bölgelerde ise, eğitim kurumları ve eğlence mekanları gibi tesislere olan talep artabilmektedir. Göç hareketleri de kentsel yapının değişiminde önemli bir etkidir; kırsal bölgelerden kentlere olan göç, kentsel nüfusun artmasına ve kent formunun genişlemesine neden olurken, tersine göç hareketleri ise bazı bölgelerin nüfus kaybı yaşamasına yol açabilmektedir (Tacoli , 2009).

Nüfus değişimi, kent formunun evriminde belirleyici bir etkidir. Artan nüfus, kentlerin genişlemesine ve yoğunlaşmasına yol açarken, azalan nüfus, bazı bölgelerin yeniden işlevlendirilmesini veya dönüştürülmesini gerektirmektedir. Demografik değişimler, kent formunun ihtiyaçlara göre şekillendirilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle, kentsel planlama süreçlerinde nüfus değişimlerinin dikkatle ele alınması ve buna uygun stratejilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Nüfus dinamiklerinin sürekli izlenmesi ve bu değişimlere yanıt veren esnek planlama yaklaşımlarının benimsenmesi, sürdürülebilir ve yaşanabilir kentler oluşturmak için kritik öneme sahiptir (Pallagst, 2010).

3.2.4. Beşerî sermaye ve kent formunun gelişimi

Beşerî sermaye, kent formunun gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır. Beşerî sermaye, bireylerin bilgi, beceri ve yeteneklerinden oluşan birikimi ifade eder ve ekonomik büyüme, inovasyon ve sosyal gelişim için temel bir faktördür. Kent formu, beşerî sermayenin yoğunlaştığı alanlarda daha hızlı ve sürdürülebilir bir şekilde gelişmektedir. Bu nedenle, beşerî sermayenin kent formu üzerindeki etkilerini anlamak, kentsel planlama ve yönetim stratejileri açısından büyük önem taşımaktadır.

Beşerî sermaye, eğitilmiş ve yetenekli bireylerin yoğunlaştığı bölgelerde kent

formunun daha dinamik ve esnek olmasını sağlamaktadır. Eğitim kurumlarının, araştırma merkezlerinin ve inovasyon merkezlerinin bulunduğu bölgeler, genellikle yüksek beşerî sermaye yoğunluğuna sahiptir. Bu alanlar, yaratıcı endüstriler, teknoloji şirketleri ve ileri hizmet sektörlerinin gelişimi için cazip hale gelmektedir. Böylece, kent formu bu alanlarda daha karma kullanımlı, yüksek yoğunluklu ve yenilikçi bir yapıya bürünür. Örneğin, bilgi ve teknoloji sektörlerinin yoğunlaştığı bölgelerde, iş merkezleri, ofis binaları, konutlar ve sosyal alanlar entegre bir şekilde planlanır ve bu da kentsel yaşam kalitesini artırmaktadır (Florida, 2002; Glaeser, 2011).

Beşerî sermaye aynı zamanda kentlerin ekonomik rekabetçiliğini artırmaktadır. Eğitimli ve yetenekli iş gücü, kentsel ekonominin dinamiklerini değiştirebilir ve yerel ekonominin büyümesine katkı sağlamaktadır. Bu durum, kent merkezlerinin ve çevre bölgelerin ekonomik açıdan canlanmasına yol açmaktadır. Beşerî sermayenin yüksek olduğu bölgelerde, girişimcilik faaliyetleri ve yenilikçi projeler daha yaygın hale gelmektedir. Bu da kent formunun daha çekici ve sürdürülebilir olmasına katkıda bulunmaktadır. Ekonomik büyüme ve yüksek beşerî sermaye, altyapı yatırımlarını ve kentsel dönüşüm projelerini teşvik eder, bu da kentsel gelişimin hızlanmasına neden olmaktadır (Jacobs, 1961; Moretti, 2012).

Kent formunun gelişimi, beşerî sermayenin sosyal ve kültürel etkileriyle de şekillenmektedir. Yüksek beşerî sermaye yoğunluğuna sahip kentler, kültürel çeşitlilik ve sosyal etkileşim açısından zengindir. Bu kentlerde, kültürel etkinlikler, sanat ve eğitim faaliyetleri yaygın olarak gerçekleşir ve bu da kent formunun sosyal yaşamı destekleyecek şekilde gelişmesini sağlamaktadır. Parklar, müzeler, tiyatrolar ve sosyal alanlar gibi kamusal mekânlar, kent sakinlerinin bir araya gelmesi ve etkileşimde bulunması için fırsatlar sunmaktadır. Bu sosyal ve kültürel dinamikler, kentsel mekânların daha yaşanabilir ve cazip hale gelmesine katkı sağlamaktadır (Putnam, 2000).

Beşerî sermayenin kent formu üzerindeki bir diğer önemli etkisi, sürdürülebilirlik ve çevresel planlama alanında görülmektedir. Yüksek beşerî sermayeye sahip kentler, genellikle çevresel sürdürülebilirliği destekleyen politikalar ve uygulamalar benimsemektedir. Yenilikçi ve eğitimli bireyler, çevre dostu teknolojilerin ve uygulamaların geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu da kentsel formun daha yeşil, enerji verimli ve sürdürülebilir bir şekilde gelişmesini sağlamaktadır. Yeşil binalar, yenilenebilir enerji kaynakları ve sürdürülebilir ulaşım çözümleri, beşerî sermayenin yüksek olduğu kentlerde daha

yaygın olarak uygulanmaktadır (Florida, 2002).

Beşerî sermaye ve kent formu arasındaki ilişki, kentlerin planlanması ve sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Beşerî sermayenin yoğunlaştığı bölgeler, ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan daha dinamik ve sürdürülebilir bir kent formunun gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, kentsel planlama ve politika yapıcılarının, beşeri sermayeyi artırmaya yönelik stratejiler geliştirmesi ve bu sermayenin kentsel alanlara entegrasyonunu desteklemesi gerekmektedir.

3.3. Kent Formu ve Yayılma İlişkisi

Kent formu ve yayılma ilişkisi, kentsel planlamanın temel dinamiklerinden biridir. Kent formu, bir kentin fiziksel yapısını ve mekânsal düzenini ifade ederken, yayılma ise kentlerin genişlemesi ve nüfusun daha geniş alanlara dağılarak gelişmesidir. Yayılma, genellikle düşük yoğunluklu, geniş alanlara yayılmış yerleşim alanlarını kapsar ve bu süreç, kentlerin hem avantajlarını hem de zorluklarını beraberinde getirmektedir.

Yayılma, kentsel alanların genişlemesiyle sonuçlanır ve bu da daha fazla arazi kullanımını gerektirmektedir. Bu durum, altyapı maliyetlerini artırabilir, çünkü genişleyen kentler, daha uzun yol ağlarına, su ve elektrik hatlarına, kanalizasyon sistemlerine ve diğer kamu hizmetlerine ihtiyaç duymaktadır. Yayılma, ayrıca, kamu hizmetlerinin sunumunu zorlaştırabilir ve maliyetlerini artırabilmektedir (Bruegmann, 2005; Burchell v.d., 2005).

Kent yayılması, aynı zamanda çevresel sürdürülebilirlik üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilir. Yeşil alanların, tarım arazilerinin ve doğal habitatların kentleşme için kullanılması, biyolojik çeşitliliği azaltabilir ve ekosistem hizmetlerini bozabilmektedir. Yayılma, genellikle araba kullanımını artırır, bu da hava kirliliği ve karbon emisyonlarını yükselterek iklim değişikliğine katkıda bulunmaktadır (Ewing v.d., 2003).

Öte yandan, kent yayılması bazı avantajlar da sunabilmektedir. Yayılma, konut maliyetlerini düşürebilir ve daha geniş alanlarda yaşam alanları sağlayarak konut sıkıntısını hafifletebilmektedir. Daha geniş yaşam alanları, bireylere daha fazla yeşil alan ve özel alan sunabilir, bu da yaşam kalitesini artırabilmektedir. Ancak, bu avantajların sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilmesi, iyi planlanmış kentsel politikalar ve stratejiler gerektirmektedir (Glaeser ve Kahn, 2004).

Yayılmanın kontrol altına alınması ve sürdürülebilir kentsel gelişimin sağlanması için çeşitli stratejiler benimsenebilmektedir. Yoğunlaştırma, yani mevcut kentsel alanların daha yoğun bir şekilde kullanılması, yayılmayı azaltabilir ve altyapı maliyetlerini düşürebilmektedir. Karma kullanımlı alanların teşvik edilmesi, konut, ticaret ve diğer işlevlerin bir arada bulunmasını sağlayarak, kent içi ulaşımı azaltabilir ve enerji verimliliğini artırabilmektedir. Toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesi, araba bağımlılığını azaltarak çevresel etkileri minimize edebilmektedir (Newman ve Kenworthy, 1999).

Kentsel büyüme sınırları belirlemek, yayılmayı kontrol altına almanın bir başka yoludur. Bu sınırlar, kentsel gelişimin belirli alanlarda yoğunlaşmasını teşvik ederken, tarım ve doğal alanların korunmasını sağlamaktadır. Ayrıca, yeşil altyapının entegrasyonu, sürdürülebilir kentsel gelişim için kritik öneme sahiptir. Yeşil alanlar, parklar ve ekolojik koridorlar hem çevresel sürdürülebilirliği destekler hem de kentsel yaşam kalitesini artırmaktadır (Benedict ve McMahon, 2006).

Kent formu ve yayılma arasındaki ilişki, kentsel alanların nasıl gelişeceğini ve şekilleneceğini belirlemektedir. Yayılmanın getirdiği avantajlar ve zorluklar, dikkatli planlama ve stratejik yaklaşımlar gerektirmektedir. Sürdürülebilir kentsel gelişimin sağlanması için yoğunlaştırma, karma kullanımlı alanlar, toplu taşıma sistemleri ve yeşil altyapı gibi stratejilerin benimsenmesi gerekmektedir. Bu yaklaşımlar, kentlerin daha yaşanabilir, verimli ve çevresel açıdan sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır.

3.4. Kent Formu ve Doğal Eşikler

Kent formu ve doğal eşikler arasındaki ilişki, kentlerin mekânsal düzeni ve gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Doğal eşikler, coğrafi ve çevresel özellikler olarak tanımlanabilmekte; bunlar arasında dağlar, nehirler, deniz kıyıları, ormanlar ve diğer doğal engeller yer almaktadır. Bu doğal unsurlar, kentlerin nasıl ve nerede gelişeceğini belirlerken, kentsel planlamada dikkate alınması gereken kritik faktörlerdir.

Doğal eşikler, kent formunun yönünü ve şeklini belirleyen önemli unsurlardan biridir. Örneğin, nehirler ve dağlar gibi doğal engeller, kentsel alanların belirli yönlere doğru genişlemesini kısıtlayabilir ve bu da kentlerin daha yoğun ve kompakt bir yapıda gelişmesine yol açabilmektedir. Bu tür doğal engeller, aynı zamanda ulaşım ağlarının planlanmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Ulaşım ağları, doğal eşikleri

aşmak zorunda kaldığında maliyetler artar ve bu da kent formunun belirli bölgelerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Spirn, 1984).

Doğal eşikler ayrıca, kentsel yeşil alanların ve rekreasyon bölgelerinin planlanmasında da kritik öneme sahiptir. Ormanlar, parklar ve su kenarları gibi doğal alanlar, kentsel yaşam kalitesini artıran ve çevresel sürdürülebilirliği destekleyen unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bu doğal alanlar, aynı zamanda kent içindeki mikro iklimi düzenler, hava kalitesini iyileştirir ve biyoçeşitliliği kormaktadır. Bu nedenle, doğal eşiklerin korunması ve entegrasyonu, sürdürülebilir kent formunun oluşturulmasında hayati bir rol oynamaktadır (Beatley, 2000).

Doğal eşiklerin varlığı, kentsel alanların yer seçiminde ve yerleşim düzeninde belirleyici bir faktördür. Örneğin, su kaynaklarına yakınlık, tarih boyunca kentlerin kurulması ve gelişmesi için önemli bir kriter olmuştur. Aynı şekilde, deniz kıyıları ve nehir deltaları gibi alanlar, ticaret ve ulaşım için stratejik öneme sahiptir ve bu da kent formunun bu alanlar etrafında yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Ancak, bu bölgelerde gelişim, aynı zamanda doğal afet riskleriyle de ilişkilidir. Sel, erozyon ve deniz seviyesinin yükselmesi gibi doğal tehditler, bu alanlardaki kentsel gelişimi sınırlayabilir ve bu nedenle planlama süreçlerinde dikkatli bir değerlendirme gerektirmektedir (Smith, 2013).

Doğal eşiklerin kent formu üzerindeki etkisi, aynı zamanda sosyal ve ekonomik dinamiklerle de ilişkilidir. Doğal güzelliklere sahip alanlar, genellikle daha yüksek değerli gayrimenkuller ve turizm açısından cazip bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, belirli bölgelerin sosyo-ekonomik yapısının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, doğal eşiklerin koruma altına alınması ve bu alanlarda sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin uygulanması, çevresel adalet ve sosyal eşitlik açısından da kritik öneme sahiptir (Ahern, 2011).

Sonuç olarak, kent formu ve doğal eşikler arasındaki ilişki, kentsel planlama ve gelişim süreçlerinde dikkate alınması gereken temel bir faktördür. Doğal eşiklerin korunması ve bu alanlarla uyumlu kentsel gelişim stratejilerinin benimsenmesi, sürdürülebilir ve yaşanabilir kentlerin oluşturulmasında anahtar rol oynamaktadır. Doğal eşiklerin, kentsel alanların planlanmasında ve geliştirilmesinde hem fırsatlar hem de zorluklar sunduğu göz önünde bulundurularak, bütüncül ve entegre yaklaşımlar geliştirilmelidir.

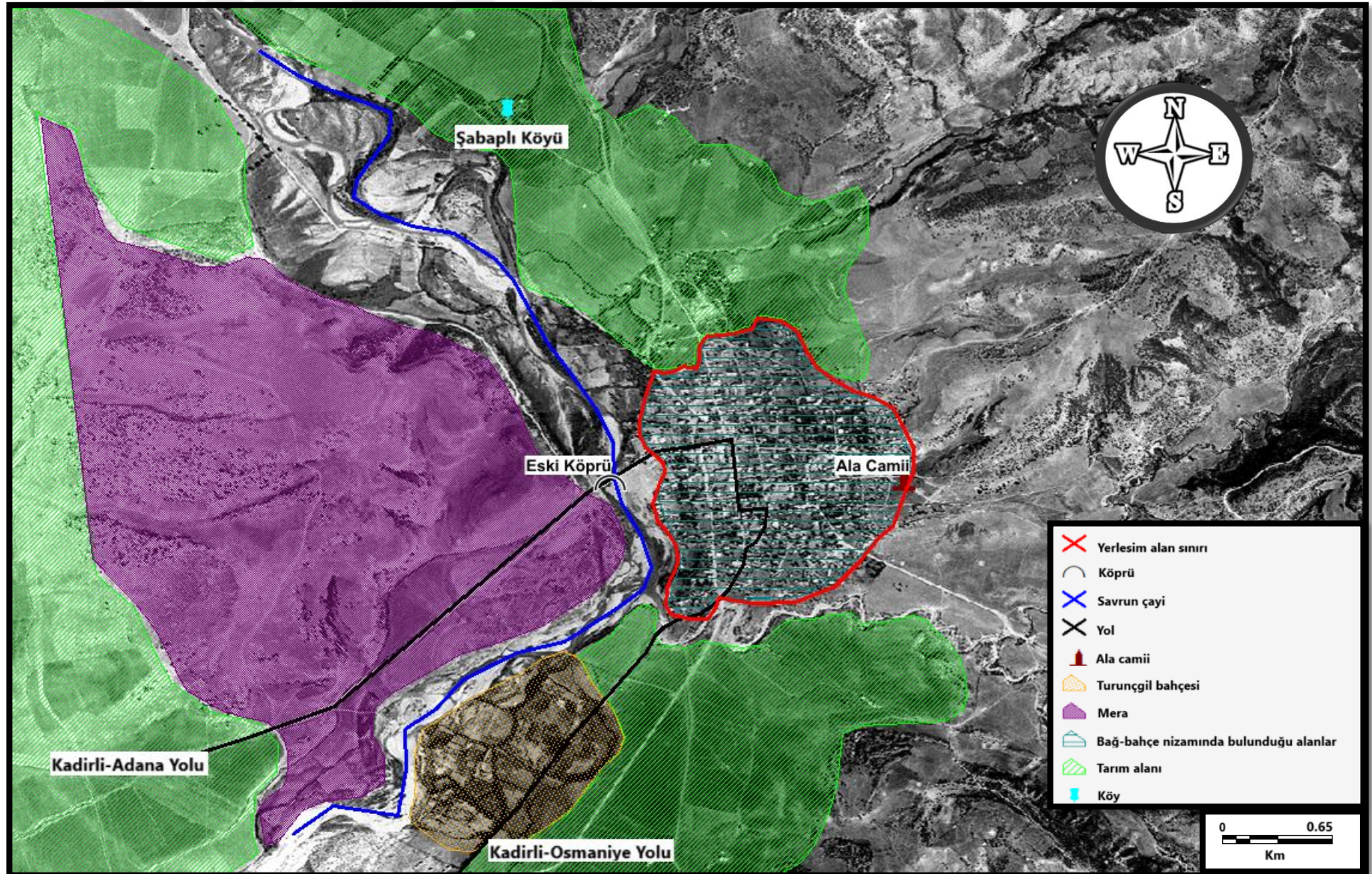
4. ARAŞTIRMA BULGULAR VE TARTIŞMALARI

4.1. 1968 Kadirli Kent Makroformu

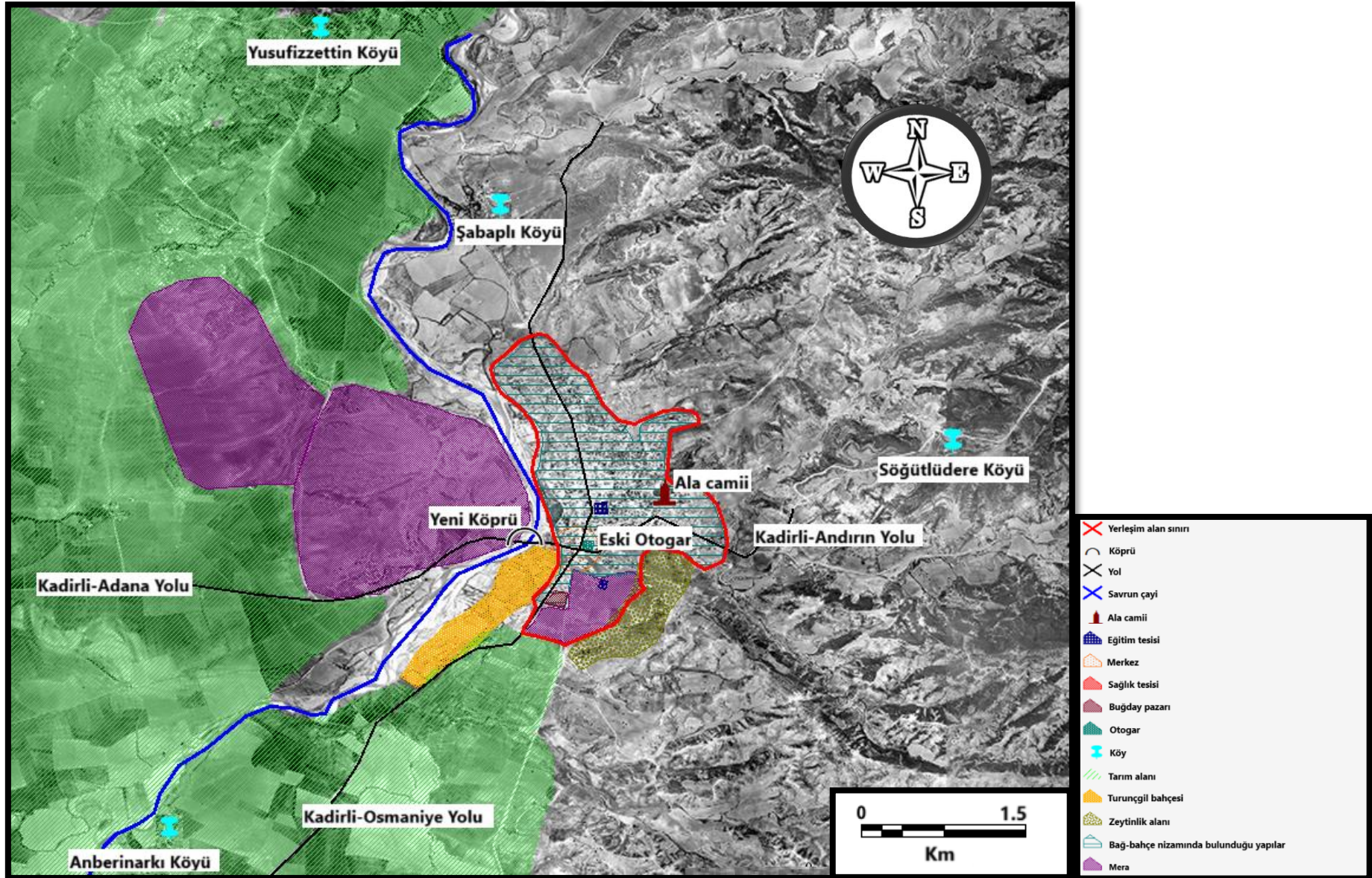
1950’li yıllarda Kadirli’nin yerleşim alanı büyük ölçüde Savrun Çayı’nın kuzeydoğusunda bulunmaktadır. Kentin batısında, özellikle kuzeybatı bölgesinde geniş mera alanları bulunmaktadır (Şekil 4.1). Tarım alanları, Kadirli’nin büyük bir kısmını kaplamakta olup kuzeydoğu hariç kentin geri kalan bölgelerinde yaygındır. Özellikle kuzeybatı ve güneydoğu bölgeleri yoğun tarımsal alanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu alanlar, kentin kırsal karakterini desteklemekte ve ekonomisinin tarıma dayalı olduğunu göstermektedir.

Kentteki ulaşım altyapısı ise önemli yollar aracılığıyla sağlanmaktadır. Özellikle Adana-Kadirli yolu, Kadirli-Osmaniye Yolu ve Kadirli-Andırın Yolu, kentin çevre yerleşim yerleriyle bağlantısını sağlayan temel ulaşım hatlarıdır (Şekil 4.1). Bu ulaşım aksları, Kadirli’nin ticaret ve iletişim açısından diğer bölgelerle entegrasyonunu kolaylaştırmakta ve kentin ekonomik yapısına katkı sağlamaktadır.

1950’li yıllarda Kadirli, kırsal bir karakter sergilemekte olup tarıma dayalı bir ekonomik ve sosyal yapıya sahiptir. Kentin makroformu, Savrun Çayı ve tarım alanları etrafında şekillenmekte ve kentsel gelişim henüz sınırlı bir seviyede kalmaktaydı. Mera alanları, kentin gelecekteki genişleme potansiyeline işaret ederken tarımsal faaliyetler, Kadirli’nin mekânsal dokusunun temel unsurunu oluşturmaktaydı.

Şekil 4.1 1953 Kadirli kent makroformu

Şekil 4.2 1968 Kadirli kent makroformu

1960'lı yıllarda Kadirli'nin makroformunun büyük bir kısmının Savrun Çayı'nın kuzeydoğusunda yoğunlaştığı, daha küçük bir bölümünün ise çayın güneydoğusuna doğru uzandığı gözlemlenmektedir (Şekil 4.2). Savrun Çayı, kentin doğal sınırlarını belirleyen ve yerleşim planlamasını etkileyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Savrun Çayı'nın batısında ve kısmen güneydoğusunda bulunan geniş mera alanları, Kadirli'nin gelecekteki kentsel büyüme potansiyeline işaret ederken, bu alanların henüz yapılaşmamış olduğunu göstermektedir. Bu mera alanları, kent planlamasında henüz kullanılmamış ya da tarım ve diğer faaliyetler için ayrılmış bölgelerdir. Aynı zamanda, kentin kuzeybatısı ve güneydoğusu, yoğun tarım alanları ile çevrilidir.

Kadirli'nin merkezi, kamusal ve ticari hizmetlerin yoğunlaştığı bir bölge olarak tanımlanmaktadır. Otogar ve eğitim tesisleri bu bölgede toplanmış olup, kentin sosyal ve ekonomik merkezini oluşturmaktadır. Bu yapıların kentin merkezinde yer alması, sosyal hizmetlerin erişilebilirliğini artırırken, bölgenin yoğun bir yaşam alanı sunduğunu da ortaya koymaktadır. Savrun Çayı'nın güneydoğusunda geniş turunçgil bahçeleri dikkat çekerken, Kadirli'de sınırlı miktarda zeytinlikler de bulunmaktadır. Aynı bölgede yer alan buğday pazarı, Kadirli'deki ticari faaliyetlerin önemli bir merkezi olarak işlev görmektedir. Bu pazar, bölgedeki tarımsal ürünlerin ticaretinin yapıldığı bir alan olarak öne çıkmakta ve kentin kırsal ile ticari hayatının canlanmasına katkı sağlamaktadır.

1960'lı yıllar, Kadirli'nin kırsal karakterden kentsel bir yapıya dönüşümünün başladığı önemli bir dönemdir. 1950 yılında yapılan nüfus sayımına göre Kadirli'nin nüfusu 4.751 iken, 1965 yılına gelindiğinde bu sayı 15.926'ya ulaşmıştır. Bu nüfus artışının başlıca nedeni, 1951 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenler ile 1960 sonrası Kahramanmaraş'ın Andırın ve Göksun ilçelerinden Kadirli'ye yönelen göç hareketleridir (Üçeçam, 2002). Turunçgil bahçesi yanında "bağ-bahçe" olarak tanımlanan bölgelerin ağırlıklı olarak göçmen nüfus tarafından yerleşim alanı olarak tercih edildiği tespit edilmiştir (Şekil 4.2).

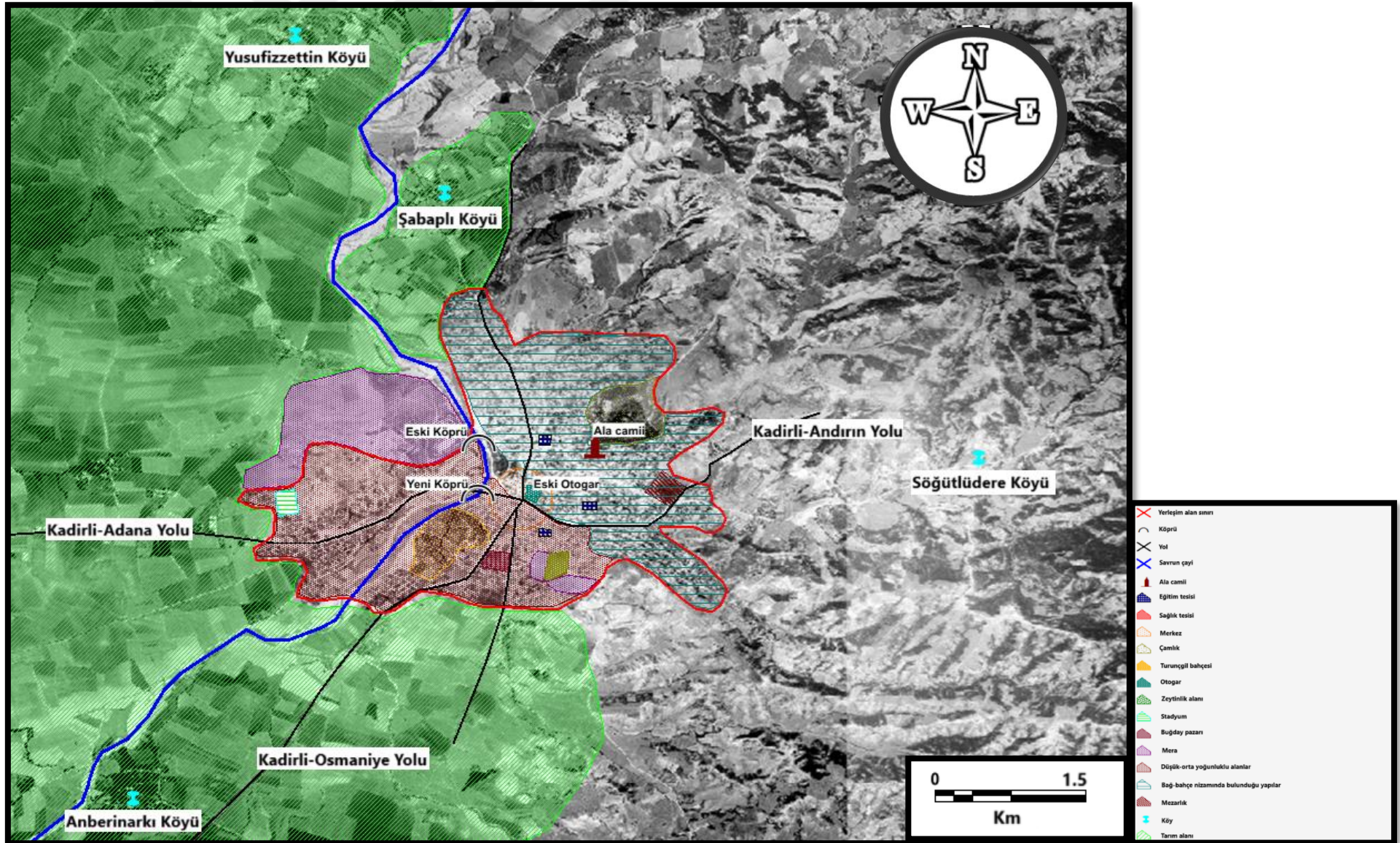
1960'lı yıllarda Kadirli'de eski köprü yıkılmış ve yeni bir köprü turunçgil bahçesin kuzeybatısında inşa edilmiştir. Aynı zaman diliminde, kente yeni eğitim tesisleri de inşa edilmiştir (Şekil 4.2).

Kadirli'nin sosyal, ekonomik ve fiziksel faaliyetleri kentin makroformunun genişlemesiyle paralel bir şekilde ilerlemiştir. Bu dönemde kentin özellikle kuzey ve güney yönünde büyüdüğü gözlemlenmektedir. Bu dönem Türkiye'deki tüm kentler

için her ne kadar kentleşme sürecinin başladığı bir kırılma dönemi olarak görülse de Kadirli’de tarım sektörü hala baskın ekonomik faaliyet olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

4.2. 1985 Kadirli Kent Makroformu

1980’li yıllarda, Kadirli’nin yerleşim alanı belirgin şekilde genişlemiştir (Şekil 4.3). Kentin önemli bir eşiği olarak kabul edilen Savrun Çayı ve çevresi bu dönemde önemli kentleşme dinamiklerinin yaşandığı alan olmuştur. Özellikle Savrun Çayı’nın batısında bulunan mera alanların büyük bir bölümü yapılaşmaya konu olmuştur. Bu dönemde, daha önce yıkılan eski köprünün yerine tekrar bir köprü inşa edilmiştir ve artık Savrun Çayı’nın batısına geçmek için iki adet köprü bulunmaktadır. Savrun Çayı’nın güneybatısında büyük bir stadyum inşa edilmiş, kentte spor ve sosyal faaliyetlerin gelişmesine zemin hazırlanmıştır. Ayrıca, çayın güneyinde hâlâ turuncgil bahçeleri ve zeytinlik alanları bulunmaktadır. Kentteki diğer önemli bir gelişme, Çamlık alanının altında mezarlık alanının genişlemesidir.

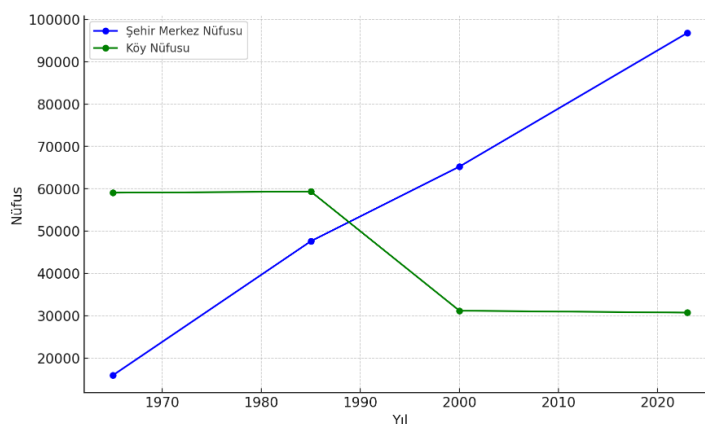
Şekil 4.3 1985 Kadirli kent makroformu

Ulaşım altyapısı, 1960'lı yıllardan bu yana korunmuş olup, Kadirli-Adana, Kadirli-Osmaniye ve Kadirli-Andırın yolları, kentler arası ulaşımı sağlamaya devam etmektedir. Aynı dönemde, kent merkezinde eğitim tesisleri ve otogar gibi önemli kamusal yapılar da yer almaktadır.

1965 ve 1985 yılları arasındaki nüfus verilerine göre, Kadirli'nin kent merkezi ve kırsal alanları arasında önemli bir nüfus hareketi yaşanmıştır. 1965 yılında kent merkezi nüfusu 15.926 iken, 1985 yılında bu sayı 47.609'a ulaşarak yaklaşık üç kat artmıştır. Aynı dönemde köy nüfusu ise 59.053'ten 59.329'a, yani oldukça sınırlı bir artış göstermiştir. Bu veriler, kent merkezinin hızlı bir şekilde büyüdüğünü ve köy nüfusunun nispeten sabit kaldığını göstermektedir (Çizelge 4.1 ve Şekil 4.4). Bu hızlı nüfus artışının temel nedenlerinden biri, Kadirli'ye kırsal alanlardan yönelen yoğun göç dalgalarıdır. Özellikle 1975 yılında yapımına başlanan ve 1984 yılında tamamlanan Arslantaş Barajı'nın inşası, kırsal kesimde yaşayan nüfusun Kadirli'ye göç etmesine yol açmıştır. Bu dönemde, Andırın'ın Gökahmetli, Kıyıkçı ve Köleli köyleri başta olmak üzere birçok kırsal yerleşimden insanlar, baraj inşasının etkisiyle kent merkezine göç etmişlerdir (Üçeçam, 2002).

Çizelge 4.1 1965-2023 Yılları arasında kadirli'nin kent merkezi ve köy nüfus değişimi (URL 1)

Yıl	Kent merkez nüfusu	Köy nüfusu
1965	15926	59053
1985	47609	59329
2000	65227	31190
2023	96782	30731

Şekil 4.4 1965-2023 Yılları arasında kadirli kent merkezi ve köy nüfusu değişimi

1985 yılı verilerine göre Kadirli ve Türkiye genelindeki eğitim durumu

oranlandığında, iki bölge arasında belirgin farklar gözlemlenmektedir (Çizgele 4.2 ve Çizgele 4.3).

Kadirli'de bir okul bitirmeyen nüfus oranı %16,47 iken, Türkiye genelinde bu oran %15,65'tir. Bu, Kadirli'de eğitim hayatına başlamayan bireylerin Türkiye ortalamasından biraz daha yüksek olduğunu göstermektedir. İlkokul mezunları, her iki bölgede de en büyük grubu oluşturmaktadır. Kadirli'de ilkokul mezunu oranı %33,20 iken, Türkiye genelinde bu oran %37,06'dır. Türkiye genelinde ilkokul mezunlarının oranının Kadirli'ye göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ortaokul mezunu olanların oranı Kadirli'de %8,39 ile Türkiye genelinin (%5,50) üzerinde yer almaktadır. Bu, ortaöğretime geçişin Kadirli'de biraz daha yaygın olduğunu göstermektedir. Ortaokul dengi meslek okulu mezunları, hem Kadirli'de (%0,03) hem de Türkiye genelinde (%0,03) oldukça düşük oranlarda kalmıştır. Bu grup, her iki bölgede de eğitim seviyesi açısından en küçük grubu oluşturmaktadır. Lise mezunu oranı ise Kadirli'de %5,51 iken, Türkiye genelinde %3,80'dir. Kadirli'de lise eğitimi görenlerin oranı Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bu durum, Kadirli'de lise eğitiminin görece daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Lise dengi meslek okulu mezunları ise Kadirli'de %1,36, Türkiye genelinde %1,79 oranındadır. Bu, her iki bölgede de mesleki lise mezunlarının sınırlı olduğunu göstermektedir, ancak Türkiye genelinde bu oran Kadirli'den biraz daha yüksektir. Yükseköğrenim mezunu olan nüfus ise Kadirli'de %1,68, Türkiye genelinde %1,88'dir. Her iki bölgede de yükseköğrenim mezunlarının oranı oldukça düşük olup, Türkiye genelinde bu oran Kadirli'ye kıyasla hafif bir üstünlük göstermektedir.

Genel olarak Kadirli'deki eğitim durumu, Türkiye geneli ile benzer bir yapıya sahip olup, eğitim seviyelerinin temel düzeyde yoğunlaştığı görülmektedir. Kadirli'de lise eğitimi görenlerin oranı daha yüksek olmasına karşın, yükseköğrenim seviyesine ulaşıldıkça bu oranlar her iki bölgede de sınırlı kalmaktadır.

Çizgele 4.4 verilerine göre, bu dönemde Kadirli'de imalat sanayiinde yaklaşık 1.224 kişi çalışmakta, inşaat sektöründe ise 662 kişi istihdam edilmektedir. Ayrıca, toptan ve perakende ticaret sektöründe de 1.602 kişi istihdam edilmektedir, bu da kentin ticaret kapasitesinin genişlediğini göstermektedir. Tarım alanları kısmen daralmış olsa da Ziraat ve Ormancılık sektöründe 2.717 kişi çalışmaktadır (Çizelge 4.4). Ancak 1980'ler sonrasında tarımdan çekilen nüfus, Kadirli'nin kentleşmesine ve farklı sektörlerle yönelmesine neden olmuştur. Kentteki iş gücünün büyük bölümünün tarım ve sanayi gibi sektörlerde istihdam edildiğini göstermektedir bunun sonucunda

Kadirli’de yüksek vasıflı iş gücünün sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.2 1985 Yılı Kadirli’nin eğitim durumu (URL 2)

İlçe	Kadirli
Bir okul bitirmeyen	7839
İlkokul	15806
Ortaokul	3995
Ortaokul dengi meslek okulu	15
Lise	2621
Lise dengi meslek okulu	649
Yüksek okul ve fakülte	802
Öğrenim kurumu bilinmeyen	2
Mezun olup olmadığı bilinmeyen	19

Çizelge 4.3 1985 Yılı Türkiye’nin eğitim durumu (URL 3)

Ülke	Türkiye
Bir Okul Bitirmeyen	7.929.774
İlkokul	18.775.003
Ortaokul	2.788.230
Ortaokul Dengi Meslek Okulu	13.128
Lise	1.926.648
Lise Dengi Meslek Okulu	908.001
Yüksek Okul Ve Fakülte	952.634
Öğrenim Kurumu Bilinmeyen	2.338
Mezun Olup Olmadığı Bilinmeyen	26.006

Çizelge 4.4 1985 Kadirli’nin ekonomik faaliyetler URL (URL 4)

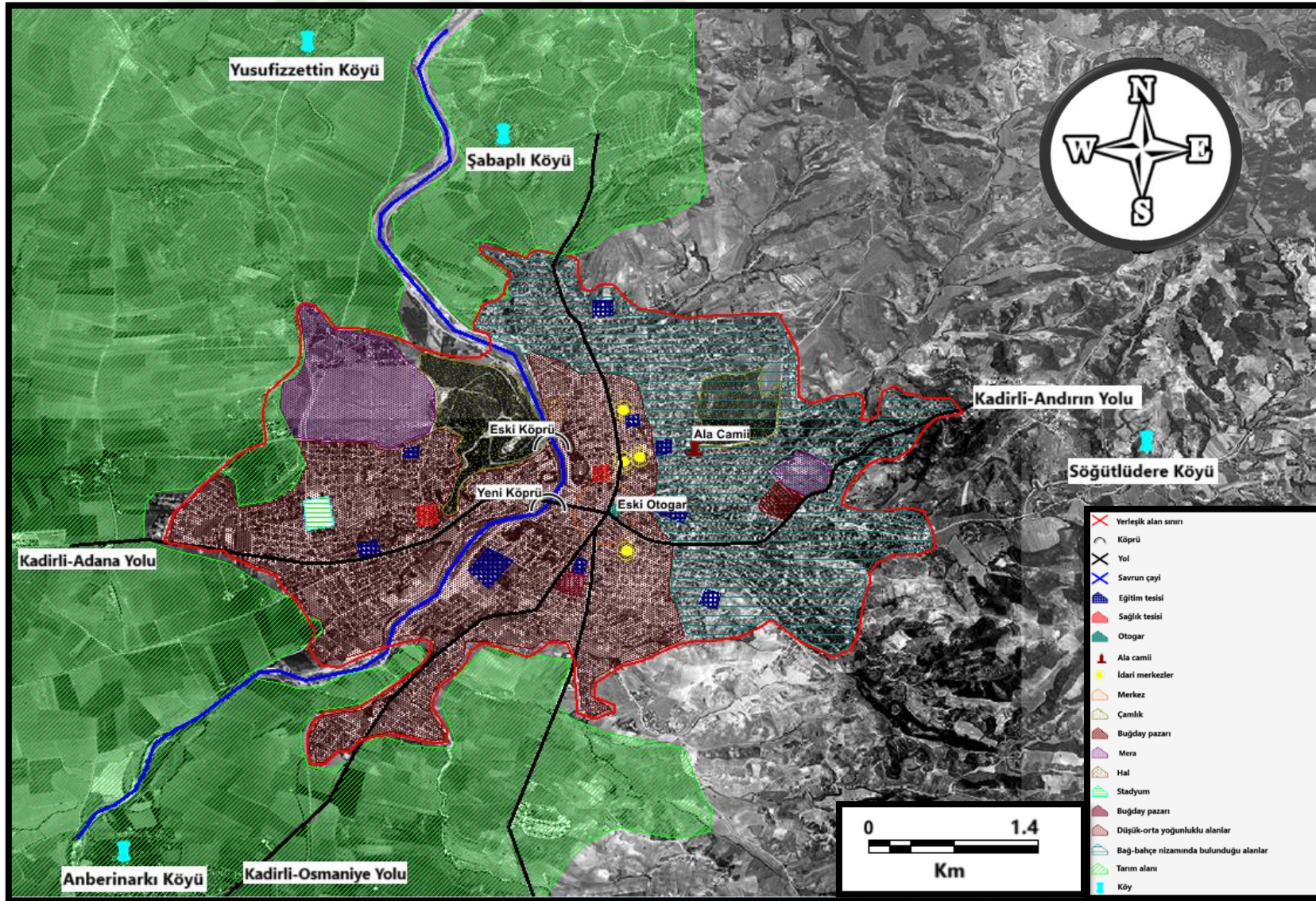
İlçe	Kadirli
İyi tanımlanmamış faaliyetler	210
Ziraat, avcılık, ormancılık ve balıkçılık	2717
Madencilik ve taş ocakçılığı	3
İmalat sanayii	1224
Elektrik, gaz ve su	11
İnşaat	662
Toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller	1602
Ulaştırma, haberleşme ve depolama	577
Mali kurumlar, sigorta, taşınmaz malara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri	199
Toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler	2509

Kadirli, Çukurova'nın verimli topraklarında stratejik bir konuma sahip olması ve geniş tarım alanlarıyla kırsal bölgelerden gelen nüfus için çekici bir yerleşim alanı haline gelmiştir. İlçenin Adana gibi büyük sanayi merkezlerine yakınlığı ve bölge ekonomisinin tarıma dayalı yapısı, göç eden aileler için iş olanaklarını artırarak Kadirli'nin gelişme potansiyeli yüksek bir kent olarak öne çıkmasını sağlamıştır. Eğitim seviyesinin çoğunlukla ilköğretim düzeyinde yoğunlaşması ve yükseköğrenim oranının düşük kalması, kentte sanayi ve tarım sektörlerinin ekonomik yapıda baskın hale gelmesine yol açmıştır; bu durum teknik uzmanlık gerektirmeyen işlerin yaygınlaştığı, nitelikli iş gücü gerektiren sektörlerde ise sınırlı bir gelişim potansiyelinin bulunduğu bir yapı ortaya çıkarmıştır. Sanayi ve ticaret bölgelerinin kentsel yayılımda belirginleşmesi, tarım alanlarının daralması ve iş gücünün sanayiye yönelmesi sonucunda, 1950'lerden 1980'lere kadar geçen süreçte Kadirli, kırsal bir yerleşimden kentsel bir yapıya dönüşüm yaşamıştır.

1980'li yıllar, Kadirli'nin sosyal, ekonomik ve fiziksel gelişmelerinin kentin makroform gelişimi üzerinde en fazla etki ettiği bir dönem olmuştur. Özellikle Savrun Çayı'nın batı ve güney yönlerinde bir genişleme gözlemlenmiştir. Buğday Pazarı gibi ticari yapılar, kentin ticari faaliyetlerini artırarak kentin ticaret hacmine önemli katkılar sağlamıştır. Aynı dönemde, kentin sosyal altyapısını güçlendirmek amacıyla çeşitli eğitim tesisleri inşa edilmiş ve kentin eğitim kapasitesi artırılmıştır. Kentin ulaşım altyapısı da genişletilerek, kentin iç bölgeleri ile çevre bölgeler arasındaki bağlantılar güçlendirilmiştir.

4.3. 1999 Kadirli Kent Makroformu

1990 yıllarda, Kadirli'nin tüm yönlerde önemli bir mekânsal gelişim gösterdiği görülmektedir (Şekil 4.5). Özellikle stadyumun batısı ve kuzeybatısında yeni yerleşim alanları oluşmuştur. Savrun Çayı'nın kuzey tarafları, Ala Camii'nin doğusu ve mezarlık bölgesinin hem doğu hem de batı taraflarında önemli yerleşme gelişmeleri gözlemlenmiştir. Turunçgil bahçelerinin bulunduğu alanda kentleşmiştir. Özel yatırımlardan biri olan 7 Mart Özel Hastanesi'nin inşası 1999 yılında gerçekleşmiştir. Kadirli'nin sağlık altyapısına katkı sağlamıştır. Ayrıca, eğitim tesislerinin kentin her tarafında yaygınlaştığı dikkat çekmektedir, bu da kentin eğitim altyapısının güçlendiğini ve her bölgeye yayıldığını göstermektedir.

Şekil 4.5 1999 Kadirli kent makroformu

Sumbas Belediyesi, 1991 yılında Kadirli'den ayrılarak belde belediye statüsüne kavuşmasıyla birlikte, Kadirli'nin büyüme potansiyeli bir ölçüde sınırlanmış olsa da kentin gelişim süreci devam etmiştir ve 2000 yılında Kadirli'nin nüfusu 65.227'ye ulaşmıştır.

Bu dönemde Kadirli'de nüfusun %20,48'i herhangi bir okul bitirmemiş olup, Türkiye genelinde bu oran %19,01'dir. İlkokul mezunları Kadirli'de %26,18 oranında iken, Türkiye genelinde %32,69 gibi daha yüksek bir orana sahiptir. Kadirli'de ilköğretim mezunlarının oranı %3,82 iken, Türkiye genelinde bu oran %2,54'tür. Ortaokul mezunu olanların oranı Kadirli'de %6,87, Türkiye genelinde %6,14'tür. Lise mezunları ise Kadirli'de %11,65 oranına ulaşırken, Türkiye genelinde bu oran %8,99'dur. Yükseköğretim mezunları Kadirli'de %4,45 oranında iken, Türkiye genelinde %4,65 olarak kaydedilmiştir (Çizgele 4.5 ve Çizgele 4.6).

Çizgele 4.7'e göre, ziraat, avcılık ve ormancılık en geniş iş gücüyle 1.284 kişiye iş sağlamaktadır. Bunun yanında, imalat sanayiinde 1.243 kişi, inşaat sektöründe ise 1.045 kişi çalışmaktadır. En hızlı gelişen sektörlerden biri ticaret olup, bu alanda 2.207 kişi istihdam edilmektedir. Ticaretin genişlemesi, kentin ekonomik yapısındaki değişimi ve kentleşmeye olan eğilimi göstermektedir. Ayrıca, toplum hizmetleri gibi hizmet sektörleri de artan nüfusa cevap vermekte olup, bu alanda 4.230 kişi istihdam edilmektedir.

Bu süreçte, Kadirli'de tarım ve sanayiye dayalı istihdam yapısı kentin mekânsal gelişimini şekillendirmiştir. Eğitim seviyesinin sınırlı kalması, teknik uzmanlık gerektiren sektörlerdeki gelişim potansiyelini kısıtlamıştır. Sonuç olarak, kentin makroformu, tarım, sanayi ve ticaret alanlarının kentsel yayılımda belirginleştiği bir yapıya evrilmiştir.

Çizelge 4.5 2000 Yılı Kadirli'nin eğitim durumu (URL 5)

İlçe Adı	Kadirli
Bir Okul Bitirmeyen	13359
İlkokul	17075
İlköğretim	2493
Ortaokul	4481
Ortaokul Dengi Meslek Okulu	83
Lise	7598
Lise Dengi Meslek Okulu	1691
Yüksek Öğretim	2903
Mezuniyeti Bilinmeyen	7

Çizelge 4.6 2000 Yılı Türkiye'nin eğitim durumu (URL 6)

Ülke	Türkiye
Bir Okul Bitirmeyen	12.886.331
İlkokul	22.166.827
İlköğretim	1.719.479
Ortaokul	4.161.798
Ortaokul Dengi Meslek Okulu	146.232
Lise	6.096.662
Lise Dengi Meslek Okulu	1.916.845
Yüksek Öğretim	3.151.964
Mezuniyeti Bilinmeyen	13.243

Kadirli'nin sosyal, ekonomik ve fiziksel gelişimi, kentin genel yapısını değiştirerek yeni bir kentsel yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Savrun Çayı'nın batısındaki mera alanlarının büyük bir kısmını kentleşmiştir. İmalat sanayinin gelişimi, bu alanlara gelen iş gücünün yerleşim ihtiyacını artırmış ve buna bağlı olarak konut talebinde bir artışa neden olmuştur. Bu gelişmeler, kentin her yönde büyümesine katkı sağlamış, kentin makroformu ile genişleyen bu yapılaşma, Kadirli'yi kırsal özelliklerden uzaklaştırarak kentsel bir yapıya dönüştürmüştür.

Çizelge 4.7 2000 Yılı Kadirli'nin ekonomik faaliyetler (URL 7)

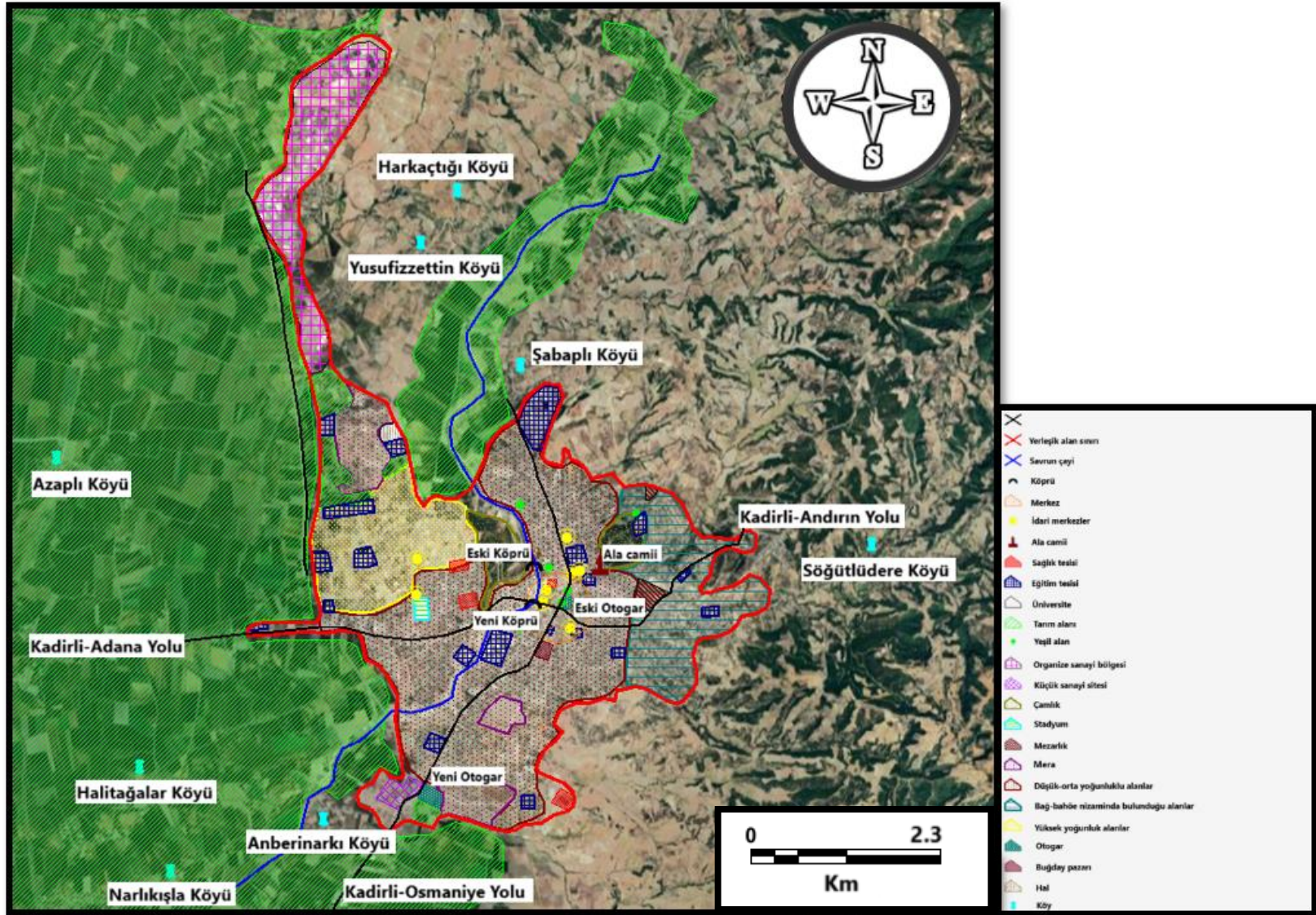
İlçe Adı	Kadirli
İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	15
Ziraat, Avcılık, Ormancılık Ve Balıkçılık	1284
Madencilik Ve Taş Ocakçılığı	13
İmalat Sanayii	1243
Elektrik, Gaz Ve Su	63
İnşaat	1045
Toptan Ve Perakende Ticaret, Lokanta Ve Oteller	2207
Ulaştırma, Haberleşme Ve Depolama	521
Mali Kurumlar, Sigorta, Taşınmaz Mallara Ait İşler Ve Yardımcı İş Hizmetleri	345
Toplum Hizmetleri, Sosyal Ve Kişisel Hizmetler	4230

4.4. 2023 Kadirli Kent Makroformu

2020'li yıllarda Kadirli'de yapılaşma her yönde hızla gelişmiştir (Şekil 4.6). Özellikle Savrun Çayı'nın batı ve güney kesimlerinde genişlemeler olmuş, kuzeybatıda yüksek katlı binalar inşa edilerek bu bölgede yüksek yoğunluklu yerleşim alanları ortaya çıkmıştır. Çeşitli atölyeler ve marangoz dükkanları gibi işletmeleri

barındıran Küçük Sanayi Sitesi'nin yanında yeni bir otogar inşa edilmiştir, sağlık tesisleri artış göstermiştir. Bu dönemde, yeni bir diş ve ağız hastanesi ile devlet hastanesi de hizmete girmiştir. Eğitim tesisleri yaygınlaşmış, üniversite kurulmuş ve yeşil alanlar ile idari merkezlerin sayısı artmıştır. Ayrıca, sanayi bölgeleri ile çevre yolunun inşası, kentin sanayi ulaşımını önemli ölçüde kolaylaştırmıştır. 2020'li yıllara gelindiğinde, Kadirli, gelişen fiziksel ve sosyal altyapısı ile kentsel bir kimlik kazanmıştır.

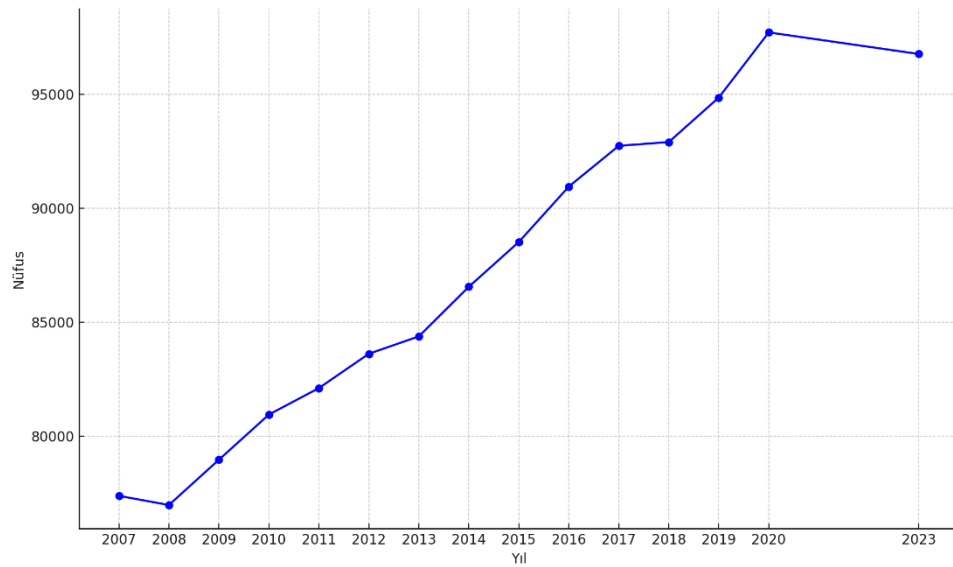

Şekil 4.6 2023 Kadirli kent makroformu

2023 yılında Kadirli'nin nüfusu 96.782'ye ulaşmıştır. 2007'de 77.379 olan nüfus, yıllar içinde göçlerle birlikte artış göstermiştir. 2020'de nüfus 97.729 ile zirveye ulaşmıştır, ancak 2023'te bir miktar azalma kaydederek 96.782 olmuştur. Bu durum, Kadirli'nin geçmişte yoğun göç alarak hızla büyüdüğünü ancak son yıllarda göç hızının azaldığını ve ilçenin büyüme sürecinin daha sakin ve stabil bir döneme girdiğini göstermektedir (Şekil 4.7). Diğer ilçelerle karşılaştırıldığında, Osmaniye merkez en yüksek nüfusa sahip olup, Düziçi üçüncü sırada gelmektedir. Sumbas ve Hasanbeyli gibi daha küçük ilçelerde ise merkez nüfusları oldukça düşüktür. Kadirli'nin artık yoğun göç almaması, demografik yapısının daha dengeli bir hale geldiğini göstermektedir (Çizgele 4.8).

Çizelge 4.8 2000 Yılı kent ve köy nüfusu sayısı (URL 8)

İl ve İlçe	Nüfus
Osmaniye merkez	173 977
Bahçe	18 411
Düziçi	39 097
Hasanbeyli	4 766
Kadirli	65 227
Sumbas	2 103
Toprakkale	8 413

Şekil 4.7 Kadirli'nin yıllık nüfusu

Şekil 4.6’te görüldüğü üzere, Kadirli’nin kuzeyinde büyük bir alanı kapsayan Organize Sanayi Bölgesi (OSB), yaklaşık 6.000 kişiye istihdam sağlamaktadır ve burada 41 üretim firması faaliyet göstermektedir (Kadirli OSB, 2022). Çevresel sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda, Kadirli OSB’ye yapılan biyolojik ve kimyasal arıtma tesisi yatırımı 132 milyon TL değerindedir (Kadirli OSB, 2022). Aynı zamanda, Kadirli’nin batısında yeni otogar ve Küçük Sanayi Sitesi (aralıklı küçük imalat atölyeleri), kentin ekonomik kalkınmasını destekleyerek istihdam artışını sağlamaya devam etmektedir. Bu sanayi yatırımları, Kadirli’nin yerel ekonomisinin güçlenmesine ve kentin bölgesel bir üretim merkezi haline gelmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak, Kadirli’nin Adana ve Osmaniye’ye olan yakınlığı, kentin bu yöndeki gelişimini baskı altında tutmuş ve sanayi alanında gösterdiği büyümenin kısmen sınırlı kalmasına neden olmuştur.

Kadirli’nin sosyal ve ekonomik gelişmesi, idari yatırımların artmasıyla paralel ilerlemiştir. Kentte 96 adet eğitim tesisi bulunmakta, öğrenci sayısının fazlalığı nedeniyle özel okulların da yatırımları artmıştır. Ayrıca, 1997 yılında kurulan Kadirli Meslek Yüksekokulu, 2007 yılında Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi’ne bağlanmış olup 2023-2024 eğitim öğretim yılında 760 öğrenciye eğitim vermektedir. Bunun yanında, Kadirli Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, 2016 yılında Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi bünyesinde kurulmuştur. Kadirli Uygulamalı Bilimler Fakültesi ise 2013 yılında yine Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi’ne bağlı olarak kurulmuştur. Artan sağlık ihtiyaçları doğrultusunda büyük bir devlet hastanesi ve diş ve ağız hastanesi inşa edilmiştir. İnşaat firmaları kentin büyümesine katkı sağlayarak yüksek katlı konutlar, özellikle Savrun Çayı’nın batısında ve kuzeybatısında gelişmiştir. Kentin idari altyapısına ise yeni belediye binası, kaymakamlık ve diğer idari binaların eklenmesiyle destek verilmiştir. Aynı zamanda, yeşil alanlar özellikle kent merkezinde artmıştır, bu da kentin çevresel sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır.

Kadirli’nin makroformu, kentin sosyal, ekonomik ve fiziksel gelişimiyle paralel olarak önemli bir değişim geçirmiştir. Kentin batısında, kuzeyinde ve güneyinde yapılaşma hızla artmış, özellikle kuzeydeki Organize Sanayi Bölgesi kentin üretim ve istihdam merkezi haline gelmiştir. Batıdaki boş alanlar yüksek katlı binalarla dolmuş, güneyde yeni otogar ve konut projeleri inşa edilmiştir. Küçük Sanayi Sitesi ve yeni devlet hastanesi de kentin gelişimine katkı sağlamış, bu yatırımlar Kadirli’nin makroformunun batı, kuzey ve güney yönlerine doğru genişlemesini hızlandırmıştır.

4.5. 1968-2023 Kadirli Kent Makroformu

MapInfo Pro yazılımı kullanılarak 1953-2023 yıllarına ait kentsel alan hesaplamaları yapılmıştır (Çizelge 4.9). 1953 yılında Kadirli'nin kentsel alanı 155 hektardır, 1968 yılında bu alan yaklaşık iki katına çıkarak 311 hektara ulaşmıştır. 1985 yılı itibarıyla kentsel alan 605 hektar olarak hesaplanmış, 1999 yılında ise bu büyüme devam ederek 949 hektara yükselmiştir. 2023 yılına gelindiğinde ise Kadirli'nin kentsel alanı 2.138 hektar seviyesine ulaşmış ve önemli bir genişleme kaydedilmiştir.

Çizelge 4.9 1953-2023 Yılları arasında Kadirli'nin kentsel alanları

Yıl	Alan(hektar)
1953	155
1968	311
1985	605
1999	949
2023	2.138

Kadirli'nin kentsel gelişimi açısından en büyük dönüşümün yaşandığı dönem 1985 ile 2023 yılları arasında gerçekleşmiştir (Şekil 4.8). Bu süre zarfında, kentin mekânsal genişlemesi ve sosyal, ekonomik yapısındaki değişiklikler, önceki dönemlere kıyasla çok daha belirgin hale gelmiştir.

Kadirli'nin kentsel gelişimi, 1985 sonrası dönemde Türkiye'nin uygulamaya başladığı liberal politikalar ve girişimcilik faaliyetlerinin hızlanmasıyla ivme kazanmıştır. Bu süreç, yalnızca Kadirli'nin mekânsal genişlemesi açısından değil, sosyal ve ekonomik yapısındaki dönüşümler açısından da büyük önem taşımaktadır. Kentin makroformu, özellikle sanayi ve ticaretin artan etkisiyle belirgin bir şekilde değişmiş, kuzeybatı ve batı yönlerinde genişleme kaydedilmiştir. Ancak bu genişleme, coğrafi özellikler ve doğal sınırlar doğrultusunda şekillenmiştir.

Kadirli'nin kuzeydoğusunda yer alan ormanlık alanlar ve engebeli araziler, kentin bu yönde gelişimini sınırlandıran başlıca faktörlerdir. Bu doğal engeller, kentsel genişlemenin batı ve kuzeybatıya kaymasına yol açmış, tarımsal faaliyetlerin de verimli alanlara yönelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, kuzeydoğudaki ormanlık alanlar, kentin bu bölgede gelişimini kısıtlayan önemli doğal sınırlardır.

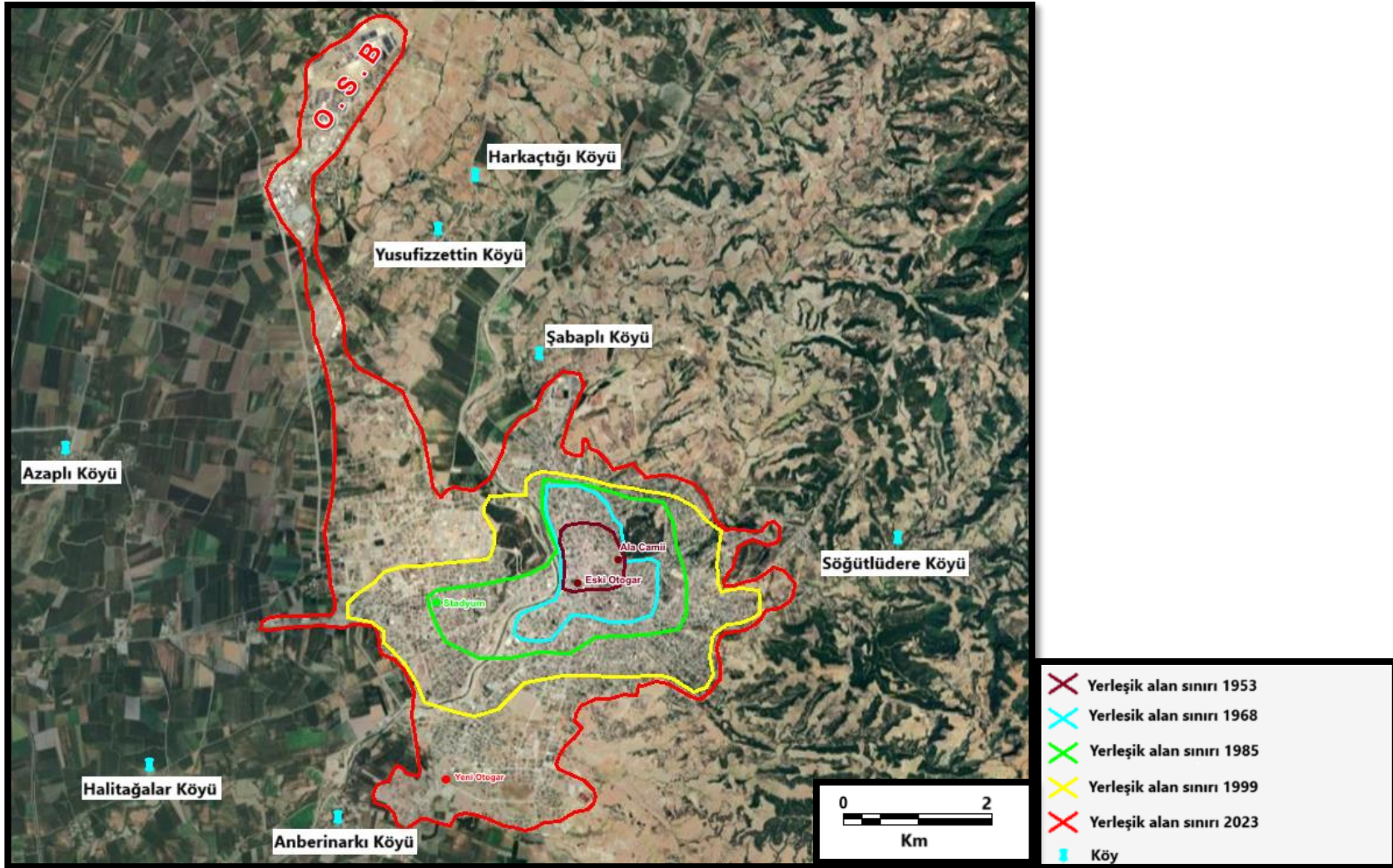
En belirgin mekânsal genişleme batı ve kuzeybatı yönlerinde gerçekleşmiştir. 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de uygulanan liberal politikalar, sanayi ve ticaret yatırımlarını teşvik etmiş, Kadirli de bu gelişmelerden etkilenmiştir. Özellikle Savrun

Çayı'nın batısındaki boş alanlar hızla yapılaşmaya açılmış, sanayi tesisleri ve ticaret merkezleri inşa edilmiştir. Organize Sanayi Bölgesi'nin (OSB) kurulması, Kadirli'nin kuzeybatı yönünde büyümesine önemli katkı sağlamıştır. OSB, üretim faaliyetleri ve istihdamı destekleyen bir merkez haline gelmiş, bu durum kentin ekonomik yapısındaki dönüşümle doğrudan bağlantılıdır.

1985'ten 2023'e kadar geçen süreçte Kadirli, önemli mekânsal ve ekonomik değişiklikler yaşamıştır. 1980'li yıllarda tarıma dayalı bir ekonomiyle öne çıkan Kadirli, 2023 yılı itibarıyla tamamen kentsel bir kimlik kazanmış, batı ve kuzeybatı bölgelerinde yoğun konut projeleri ve ticaret merkezleri inşa edilmiştir.

Kadirli'deki sanayi yatırımlarının artması, kentin ekonomik altyapısını güçlendirmiş ve OSB, kenti bölgesel bir üretim merkezi haline getirmiştir. Ancak, Kadirli'nin Adana ve Osmaniye gibi büyük kentlerle rekabet etmek zorunda kalması, kentin büyüme potansiyelini sınırlayan bir faktör olmuştur. Bu bağlamda, Kadirli'nin ekonomik gelişimi, sanayi alanında çeşitliliği ve inovasyonu destekleyecek politikaların uygulanmasına bağlıdır.

Gelecekte Kadirli'nin gelişim yönleri, coğrafi ve ekonomik sınırlarla belirlenecektir. Kuzeydoğudaki ormanlık alanlar ve engebeli araziler nedeniyle kentin bu yönde genişlemesi sınırlıdır. Ancak, batı ve kuzeybatı yönlerinde mevcut boş alanların yapılaşmaya açılması, kentin bu yönlerde büyümesini sürdürecektir. Sanayi ve ticaret merkezlerinin batı kesiminde genişlemesi, kentin büyümesine katkı sağlayacaktır. Ancak, bu genişlemenin beraberinde getirdiği sorunlar da mevcuttur. Batı ve kuzeybatı bölgelerinde artan yapılaşma, verimli tarım alanlarını baskı altına alabilir. Bu nedenle, kentin gelecekteki planlamasında tarım alanlarının korunmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Şekil 4.8 1968-2023 Yerleşik alan sınırları

5. SONUÇLAR

Kadirli'nin kentsel gelişimi, 1960'lardan itibaren başlamış ve özellikle 1980'li yıllarda hızlanarak 2023 yılına kadar köklü değişimlerle devam etmiştir. Bu süreçte, Kadirli kırsal bir yerleşim alanı olma niteliğinden çıkarak, sanayi ve ticaretin ön plana çıktığı modern bir kentsel yapıya dönüşmüştür. 1960'lı yıllarda kırsal karakterini koruyan ve tarıma dayalı bir ekonomi ile öne çıkan Kadirli, 1980 sonrası Türkiye'de uygulanan liberal ekonomik politikaların etkisiyle daha modern bir kent kimliği kazanmıştır. 2023 yılı itibarıyla ise Kadirli, sanayi ve ticaretin ağırlık kazandığı, sosyal ve ekonomik yapısında büyük değişiklikler yaşanmış bir kent haline gelmiştir.

1968 yılında yerleşim, daha çok Savrun Çayı'nın kuzeydoğusunda sınırlı bir alanda bulunurken, zamanla bu alanın ormanlık bölgelere dayandığı ve batı yönünde genişleme kaydettiği saptanmıştır. Özellikle kuzeybatıda Organize Sanayi Bölgesi (OSB) ve üniversitenin kurulması, kentin mekânsal genişlemesinde önemli faktörler olmuştur. Savrun Çayı'nın batı ve güney kesimlerinde yerleşim alanları hızla dolmuş, kentin sosyo-ekonomik yapısı önemli ölçüde değişmiştir. Sonuç olarak, 2023 yılı itibarıyla Kadirli, kırsal bir yerleşimden uzaklaşarak sanayi ve ticaretin ön planda olduğu bir kentsel makroforma ulaşmıştır.

Kadirli, 1960'tan 2023'e kadar geçen sürede, kırsal bir yerleşim alanından modern bir kentsel yapıya dönüşüm süreci yaşamıştır. 1980 sonrasında uygulanan ekonomik politikalar, sanayi ve ticaretin gelişmesini teşvik etmiş ve kent, bu sayede hem mekânsal hem de ekonomik yapısında köklü değişimler yaşamıştır. Ancak, bu büyüme süreci beraberinde bazı zorluklar da getirmiştir. Tarımsal alanlar hızla daralırken, sanayi ve ticaret sektörleri Adana ve Osmaniye gibi büyük kentlerin baskısı altında kalmıştır. Bu nedenle, Kadirli'nin gelecekteki büyüme stratejilerinin, tarım alanlarının korunması, sanayi ve ticaret sektörlerinde yenilikçi politikaların uygulanması ve iş gücünün niteliğinin artırılması üzerine odaklanması gerekmektedir.

Kadirli'nin sürdürülebilir bir büyüme modeline sahip olabilmesi için tarımsal alanların korunması, sanayi ve ticaret alanlarındaki rekabet gücünün artırılması ve sosyal altyapının güçlendirilmesine yönelik kapsamlı stratejilerin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu stratejiler, Kadirli'nin kentsel gelişiminin dengeli bir şekilde sürdürülmesini sağlayacak ve bölgesel bir merkez olma potansiyelini daha da artıracaktır.

6. KAYNAKLAR

- Adigüzel, F., (2014), Kentsel gelişme ile ulaşım etkileşimi: Adana örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 111s.
- Ahern, J., 2011, From fail-safe to safe-to-fail: Sustainability and resilience in the new urban world, *Landscape and Urban Planning*, 100(4), 341-343.
- Akin, U., 2011, Urban agriculture: An instrument for sustainable urban development in the metropolitan city of Istanbul. *Journal of Environmental Protection and Ecology*, 12(4), 2245-2254.
- Aktuğlu Aktan, E. Ö., 2006, Kent biçimi-ulaşım etkileşimine ilişkin (tarihsel ve güncel) yaklaşımlar ve İstanbul örneği. Doktora Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- Alkım, U. B., 1959, Güney-Batı Antitoros bölgesinde eski bir yol şebekesi. *Belleten*, 23(89), 59-73.
- Atmaca, İ. (2009). Demiryolu ulaşımının kentsel gelişim üzerindeki etkileri ve Isparta kenti örneklemesi. Yüksek Lisans Tezi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Isparta.
- Başkan, F. (2014). Kent makroformunun dönüşümünde ulaşımın rolü: Pendik örneği. Yüksek Lisans Tezi, *İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- Beatley, T., and Collins, R., 2000, Smart growth and beyond: Transitioning to a sustainable society, *Virginia Environmental Law Journal*, 19(3), 287-322.
- Bekaroğlu, H., 2012, Yakalar arası ulaşım projelerinin kent makroformuna etkilerinin sosyo-teknolojik açıdan irdelenmesi: İstanbul Boğazı örneği, Yüksek Lisans Tezi, *Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- Benedict, M. A., and McMahon, E. T., 2012, Green infrastructure: Linking landscapes and communities, *Island Press*, Washington D.C., 1-345.
- Beyer, E., Hagemann, A., Rieniets, T., and Oswalt, P., 2006, Atlas of shrinking cities, *Hatje Cantz*, Ostfildern-Ruit, 1-256.
- Birch, E. L., and Wachter, S. M. (Eds.), 2011, Global urbanization, *University of Pennsylvania Press*, Philadelphia, 1-350.
- Christaller, W., 1933, Die zentralen Orte in Süddeutschland: Eine ökonomisch-geographische Untersuchung über die Gesetzmäßigkeit der Verbreitung und Entwicklung der Siedlungen mit städtischen Funktionen, *Gustav Fischer Verlag*, Jena.
- Conzen, M. R. G., 1960, Alnwick, Northumberland: A study in town-plan analysis, *Transactions and Papers of the Institute of British Geographers*, 27, iii-122.

- Dempsey, N., Brown, C., and Bramley, G. 2012, The key to sustainable urban development in UK cities? The influence of density on social sustainability. *Progress in Planning*, 77(3), 89-141.
- Downs, A., 2000, Stuck in traffic: Coping with peak-hour traffic congestion, *Brookings Institution Press*, Washington, D.C.
- Florida, R. 2002, The economic geography of talent. *Annals of the Association of American Geographers*, 92(4), 743-755.
- Glaeser, E. 2011, Cities, productivity, and quality of life. *Science*, 333(6042), 592-594.
- Gölcük, A., 2010, Kentsel planlama sürecinde kent formundaki değişimlerin Diyarbakır kenti örneğinde araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana.
- Göney, S., 1976, Adana Ovaları I, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları*, No: 2162, İstanbul.
- Harris, C. D., and Ullman, E. L. 1945, The nature of cities. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 242(1), 7-17.
- Hasol, D., 2010, Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü . *Yem Yayınları* , 226, İstanbul.
- Jacobs, R. C., and Campbell, D. T. 1961, The perpetuation of an arbitrary tradition through several generations of a laboratory microculture. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 62(3), 649.
- Kara, H. 1977, Çukurova'nın üç köyünde tarım-nüfus ilişkileri ve bölge kır kesimi sorunları konusunda bir inceleme. *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Ankara Üniversitesi Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara.
- Kara, H. 1988, Çukurova'da kentleşme ve sanayileşmenin tarım topraklarına etkisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 32,1-2, 267-280.
- Kara, H., 1989, Cumhuriyete kadar Çukurova nüfusu, *Coğrafya Araştırmaları*, 1(1), 115-121.
- Karaboran, H. H. 1996, Osmaniye'nin kuruluş ve gelişmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 5-46.
- Karagel, H., ve Karagel, D. Ü. 2010, Devrek ilçesinde yerleşmelerin kuruluşuna etki eden coğrafi faktörler. *Nature Sciences*, 5(2), 76-97.
- Lynch, K. 1954, The form of cities. *Scientific American*, 190(4), 54-63.
- Marshall, S., and Banister, D. (Eds.). 2007, Land use and transport: European research towards integrated policies. *Emerald Group Publishing Limited*.

- McDonnell, M. J., and Pickett, S. T. 1990, Ecosystem structure and function along urban-rural gradients: An unexploited opportunity for ecology. *Ecology*, 71(4), 1232-1237.
- Moretti, E., 2012, The New Geography of Jobs, *Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company*, New York.
- Naryapragi, S., ve Polat, E. 2020, Kent makroformu ve kent içi ulaşım etkileşimi: Isparta örneği. *Journal of Architectural Sciences and Applications*, 5(2), 201-220.
- Özalp, N. Y., ve Sonmez, O. 2022, Havalimanlarının kent makroformuna etkisi: Yeni İstanbul Havalimanı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 4(2), 205-226.
- Pallagst, K. 2010, The planning research agenda: Shrinking cities—A challenge for planning cultures. *The Town Planning Review*, 81(5), i-vi.
- Rabinovitch, J., and Leitman, J. 1996, Urban planning in Curitiba. *Scientific American*, 274(3), 46-53.
- Shackshaft, G., Symons, O. C., and Hadwick, J. G., 1977, General-purpose model of power-system loads, *Proceedings of the Institution of Electrical Engineers*, 124(8), 715-723.
- Tekkanat, S. S., ve Türkmen, S. N. (2018). Tarih boyunca kent formlarının biçimlenişi üzerine bir inceleme. *Journal of Aksaray University Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 10(4).
- Üçeçam, D., 2008, Kadirli ilçesinin beşeri ve ekonomik coğrafyası, Doktora Tezi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Elazığ.
- Üçeçam, D., 2002, Kadirli'nin kuruluşu, gelişmesi ve şehrsel fonksiyonları, Yüksek Lisans Tezi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Elazığ.
- Young, B. (2006). R. Bruegmann (2005) Sprawl: A compact history. *Urban Morphology*, 10(2), 158-159.
- URL 1** Türkiye istatistik kurumu, genel nüfus sayımları, <https://biruni.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul> [Ziyaret tarihi : 17.08.2024]
- URL 2** Türkiye istatistik kurumu, 1984 genel nüfus sayımları, <https://biruni.tuik.gov.tr/nufus85app/idari.zul> [Ziyaret tarihi : 17.08.2024]
- URL 3** Türkiye istatistik kurumu, 1985 genel nüfus sayımları, <https://biruni.tuik.gov.tr/nufus85app/idari.zul> [Ziyaret tarihi : 17.08.2024]
- URL 4** Türkiye istatistik kurumu, 1985 genel nüfus sayımları,

<https://biruni.tuik.gov.tr/nufus85app/idari.zul>

[Ziyaret tarihi : 19.08.2024]

URL 5 Türkiye istatistik kurumu,2000 genel nüfus sayımları,

<https://biruni.tuik.gov.tr/nufusapp/idari.zul>

[Ziyaret tarihi : 22.08.2024]

URL 6 Türkiye istatistik kurumu,2000 genel nüfus sayımları,

<https://biruni.tuik.gov.tr/nufusapp/idari.zul>

[Ziyaret tarihi : 22.08.2024]

URL 7 Türkiye istatistik kurumu,2000 genel nüfus sayımları,

<https://biruni.tuik.gov.tr/nufusapp/idari.zul>

[Ziyaret tarihi : 27.08.2024]

URL 8 Türkiye istatistik kurumu,2000 genel nüfus sayımları,

<https://biruni.tuik.gov.tr/nufusapp/idari.zul>

[Ziyaret tarihi : 02.09.2024]